

YURT DIŞI HATIRALARI

12

KIRIM'DA İLK EZANLAR

Abdurrahim Dede

KIRIM'DA İLK EZANLAR
Abdurrahim DEDE

KIRIM'DA İLK EZANLAR

Abdurrahim Dede

KIRIM'DA İLK EZANLAR

Editör
Hasan Hayri DEMİREL

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Necmi TOPAL

ISBN
978-9944-125-66-6

Yayın Numarası
230

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası Sarnıç Yolu Üzeri No: 7
Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Mayıs 2008

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Kaynak Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.kaynakyayinlari.com.tr

İÇİNDEKİLER

BAŞLARKEN

1944 yılının 18 Mayıs gecesi Kırım kırlarında çiçekler açmışken Sovyet polisi; Stalin'in emriyle Kırım'ı kendilerine bin yıldır vatan edinmiş insanları evlerinden, barklarından silah zoruyla çıkarıyor; kadın erkek, yaşlı genç, güçlü zayıf demeden tamamını istasyonlarda harekete hazır vaziyette bekleyen yük vagonlarına eşya istif edercesine yığıyor; evladı babadan, karıyı kocadan ayırarak her birini Sovyetlerin uçsuz bucaksız diyarlarına sürüyordu. Öyle bir dram yaşanıyordu ki, tarih boyunca eşi menendi görülmüş, işitilmiş değildi. Koskocaman Kırım Yarımadası'ndaki bütün Kırımlılar öz yurtlarından sürülmüş, dağıtılmışlardı. Bu sürülmüş, parçalanmış, vatansız bırakılmış insanların yeniden vatanlarına dönme mücadelelerini bayraklaştıran ve bu uğurda hayatının en verimli yıllarını hapishanelerde işkenceler altında geçiren Mustafa Cemiloğlu'nun mücadelesini başından beri izlemişimdir. Bir gün mutlaka yurtlarına tekrar kavuşacaklarına inanmışımıdır.

Sovyetler Birliği'nde başlatılan yeni dönemde, Kırım Türklerinin uğradığı zulüm dosyası da ele alındı ve bu insanların yeniden vatanlarına avdet etmelerine izin verildi. Kısa zamanda Sovyetlerin dört bir yanına dağılmış bu insanlar, bulundukları yerlerdeki kurulu düzenlerini bozarak, eski vatanları Kırım'daki nâmüsait şartlara aldırmaksızın, öz yurtlarına koştular, koşmaya devam ediyorlar. Analarının, babalarının, "karbabalarının" mezar taşlarını aradılar ama bulamadılar. Tamamı tarumar edilmiş, yok edilmişti. "Bari evlerimiz..."

dediler, "bağlarımız, bahçelerimiz..." dediler. "Nema!" dedi Sovyetler, "Onlar bizim oldu artık. Siz ancak çadırlarda kalabilirsiniz, şehir dışında barakalarda kalabilirsiniz!"

Azimleri kırılmadı. Dişlerini sıktılar, yemediler, içmediler, uyumadılar, soğuktan dondular, hatta kendilerini yakanlar oldu ama ayrılmadılar öz yurtlarından. Misafir gibi, perişanlık içinde aç biilaç çadırlarda yaşamaya devam ettiler.

Kırım'ın bugünkü başşehri Akmescid'de Gaspıralı İsmail Konferansı'na davet edilince hiç durur muydum? Fotoğraf makinemi, kameramı kaptığım gibi ver elini Kırım.

Bu eserde Kırım'ı ve Kırımlı kardeşlerimi güzel anlatamazsam, onları iyi tanıtamazsam bu onların kusuru değil sadece ve sadece benim kabiliyetsizliğim ve beceriksizliğimdendir. Haklarını helal edecekleri umuduyla.

İSTANBUL'DAN AKMESCİD'E

1 Mart 1991 Pazar sabahı Atatürk Havaalanı'ndayım. Heyecandan dudaklarım, boğazım kupkuru. Tarif edilmez duygularla dolup taşıyorum. Kırım'a gidecek yolcular, başta hocalarım olmak üzere salonda bekliyoruz. Başında Kırım kalpağı, sırtında Rusya'nın soğuğuna karşı koruyabilecek kalınlıkta palto ve atkısıyla bir akademisyen ağabeyimiz, yanındakilere Rusya'yı ve Rusları anlatıyor.

Yolcular arasında Kırım'ı ilk defa görecek, Kırım'da kayıp akrabalarını arayacak kimseler de var. Onlar benden de heyecanlı. Yerlerinde duramıyorlar. Oturuyorlar, kalkıyorlar, saatlerine bakıyorlar, bir tanıdıklarına sokuluyor, bir şeyler söylüyorlar. Yüzünden Kırım Türkü olduğu anlaşılan biri yanıma geliyor. Kim olduğumu öğrenince:

–Biliyor musunuz, hem öz yurdumu görecek, hem de hiç görmediğim kardeşim ile ilk defa buluşacak, kucaklaşacak, hasret gidereceğim, diyor.

Şu uçak da nerede kaldı? Vakit ne kadar da ağır akıyor: "Kırım'dan gelirim, gelirim aman. Adım da Sinan'dır." diye mırıldanıyorum. Kırım Hanları, Giray Hanlar, Altınordu Devleti, Sivastopol önleri zihnimi işgal etmiş. "Kırım'dan gelirim." değil, "Kırım'a giderim, giderim aman." demeliydim.

Daha fazla düşünmeme fırsat kalmadı, uçağa binmek üzere bizi davet ettiler.

Götürdüğüm elifbaları, namaz hocalarını, Kur'an-ı Kerîm'leri Ruslar bırakacak mı? Akademisyen ağabeyimiz de yüklü... Kasetler, videolar, dinî kitaplar, Türk bayrakları, rozetler var. Bunları Kırımlı soydaşlarımıza ulaştırabilecek miyiz? Akademisyen ağabeyimiz tecrübeli... "Evelallah" diyor, "Korkma, hepsini geçiririz." Gençlik yıllarımızda KGB'li (Sovyet Gizli İstihbaratı) bir yığın film seyrettiğimiz için pek inanamıyorum. "Hasbünallah ve ni'melvekil" deyince ferahlıyorum.

Gümrük kontrolünden geçerken yaşlı bir bey dikkatimi çekiyor. Büyük bir sandığı gözü gibi koruyor, kolluyor, kimseye dokundurmuyor. Gümrük memurlarına bile:

–Aman, diyor. Dikkat ediniz lütfen.

Herhâlde o da Kırım'a, soydaşlarına, en büyük ihtiyaçları olan dinî bilgileri havi kitap, kaset, video, Kur'an-ı Kerîm götürüyordur ve ne mübarek zat ki bu dinî emanetlerin üzerine titriyor, diye düşünüyorum. Dikkat ettim, sandığı uçağın yük bölümüne vermedi. Yanında götürüyor. Taşırken de pek zahmet çekiyor. Uçağa binerken yanına düştüm. Yardım istedi. Sandığın bir ucundan tuttum, kaldırdım. Teşekkür etti. Neler götürdüğünü sordum. İftiharla, gururla, büyük bir iş becermiş olmanın kıvancı ile cevap verdi:

–Gaspıralı'nın heykelini.

Kırk beş kişilik pervaneli Rus uçağında yerimizi aldıktan sonra saat on buçukta havalandık. Rotamız Kırım Akmescid'di.

Kırımlı dernek yöneticileri, Kırım'da dikkat etmemiz gereken hususları izah ettiler. Yolcuları birbirleriyle tanıştırdılar. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Şükrü Elçin, TRT'den Zafer Karatay önceden tanıdığım isimlerdendi.

Bir saat 30 dakika sonra Kırım'ın bugünkü başşehri Akmescid Havaalanı'na inmiştik. Tuhaftır, Atatürk Havalimanı'ndaki heyecanı duymuyorum.

Gümrük ve pasaport muamelelerinden geçtik. Bizleri ilk karşılayan Kırımlıların kahramanı Mustafa Cemiloğlu oldu. Türkiye'den gelenler Cemiloğlu ve diğer Kırımlılarla sarmaş dolaş olurken, salonun bir kenarında davullu, zurnalı, akordeonlu bir grup müzisyen oyun havaları çalıyor, misafirlere "Hoş geldiniz." diyordu.

Cemiloğlu ile kucaklaştıktan sonra kendisine Zaman gazetesini verdim. Kırım'la ilgili haberleri gösterdim. "Sağ olsun Zaman" dedi. Gözleri nemlenmişti. "Bize çok sahip çıkıyor. Allah razı olsun."

Kırım'da oldukları asla anlaşılamayan tamamen Avrupai tarzda giyinmiş Kırımlı soydaşlarımızla birlikte Akmescid şehrine doğru yola çıktık.

Yüreğim kanıyordu.

Havayollarının otobüsü ile Akmescid'e giderken hasret, bütün ağırlığı ile üzerime çökmüş, havaalanında bizi karşılamaya gelen Kırımlılarda aradığımı bulamamıştım. Kafalarında Tatarların millî kalpağı yoktu. Tatarca konuşmasalar onları Ruslardan ayırt etmek imkânsızdı. Biraz düşününce haksızlık ettiğimi anladım. Kendime baktım. Türkiye'den gelen heyete baktım. Biz de aynıydık. Biz de Batılılar gibi, Ruslar gibi giyinmiştik. Bütün bunlara rağmen komünist bir ülkede yarım asırdır mücadele veren bu insanları farklı bulmayı hayal etmişim demek.

Akmescid şehrine giriyoruz. Ufukta görünen tek minare yok. Girişe sadece dev bir anıt dikmişler, üzerine de "Simferopol" yazmışlar. "Burada Akmescid'i aramayın boşuna. Akmescid yok. Burası artık Simferopol." der gibiydi. Başımı eğdim nemlenen gözlerimi silmek için. Otobüsün içi müstehcen resimlerle doluydu.

Otele vardık. Adını "Moskova" koymuşlar. İşlemlerimiz yapılana kadar salonda bekliyoruz. Bir köşeden müzik sesleri, uzay silah sesleri geliyor. O tarafa yürüyorum. Bakıyorum kumar

makineleri. Rus mu, Türk mü oldukları belli olmayan insanlar kumar oynuyor. Dikkat ettim, aralarında resmî üniformalı Rus polisleri de var. Onlar da pür dikkat makinelerde kumar oynuyorlar. Fotoğraflarını çeksem iyi olur dedim. Çektim. Flaşlar patlayınca Rus polisler yanıma geldi. Hiddetliydiler. Niye çektin dediler. Gazeteciyim dedim. Kimliğini göster dediler. Gösterdim. Bakıştılar sonra “Afedersiniz.” diyerek ayrıldılar.

Akademisyen ağabeyimiz “Gel Abdurrahim, gel.” dedi. “Seni tanıştırayım bak, bu soydaşımız Azeri Türkü. Tiflis’ten gelmiş. Tiflis’te yaşıyor.”

Tiflis adını duyunca Şeyh San’an Tepesi’ni hatırlıyorum. Akademisyen ağabeyimiz ile Tiflisli soydaşın konuşmalarını teybe kaydediyorum.

–Tiflis’te cami var mı? Cami, mescid…

–Sadece bir mescid. Başka yok. Gürcüler imkân vermiyor.

–Allah Allah, Gürcüler müslüman değil mi?

–Gürcüler, hristiyan; müslümanlara yaşayış vermiyorlar orada. Öğreniyoruz ki Georgian (Gürcü) Ortodoks hristiyanlarının adı. Teybi kapatıp uzaklaşıyorum.

Akademisyen ağabeyimiz aynı ızdırapla dolu olduğu için mi yoksa sıkıntı dağıtmak için mi bilemiyorum, bana “Gel gidelim.” dedi. Türkiye Millî Kültür Vakfı’nın müdürü Kemal Özpınar Beyefendi ile birlikte bir taksi tutup şehri geziyoruz. Sevimsiz beton yığınları, kapalı bir hava, bahar henüz başını uzatmadığı için kupkuru, yapraksız ağaçlar. Kırımlı soydaşlarımız anlatıyor: “Burası tiyatro binası, burası üniversite” Üniversitenin kapısında Kiril alfabesiyle ‘hoş geldiniz’ yazılı. “Burası da kilise.” Oldukça büyük bir kilise.

–Cami yok mu, diyoruz.

–Var, diyor. Kebir Camii var.

–Hemen gidelim, diyorum heyecanla, hemen oraya gidelim.

Kebir Camii büyük cami demek. Bu kilise kadar muhteşem herhâlde. Kiliseden birkaç sokak ileride bir harabenin önünde duruyoruz.

–İşte Kebir Camii, diyor, mihmandarımız.

Aman Ya Rab! Bu tam bir virane, cami değil, mescid bile olamaz. Bütün bunlara rağmen yüreğimin çözüldüğünü, ferahlamaya başladığını hissediyorum.

Kapıdan biri çıkıyor. Şükür Allah'ıma. Şu Kırım'a ayak basalı ilk defa Kırım Türk'ü kokan, kıyafetiyle de ben müslümanım diyen biri çıkıyor. Peşinden "ay yüzlü", başında mavi takkesi, sünnet sakallı, güleç biri daha çıkıyor. Konuşmaya, tanışmaya gerek yok. Gözler konuşuyor, yürekler konuşuyor, gönüller konuşuyor. Sarılıyoruz. Bir asırdır birbirine hasret gönüller kollar vasıtasıyla kenetleniyor. Geldiğimden beri ruhumu saran, beni geldiğime pişman eden karanlık kasvet gözyaşlarıyla yıkanıyor, apak hâle geliyor. Belli. Göğüslerimiz birbirine yapışınca kalplerimizin aynı ritimde, aynı tempoda "Allah. Allah." diye diye attığını hissediyoruz ve yeminle söyleyeyim, ben bu insanları çok iyi tanıyorum. Çok eskiden tanıyorum. Biz onlarla "kalubela"dan beri aynı duyguları paylaşmış, aynı şeyleri sevmiş, aynı şeylerin ızdırabını çekmiştik. Bu dünyada geldiğimiz o, "özyurdun" özlemiyle yanmış, kavrulmuş; bizleri bu gurbet diyarına gönderen Sultanının yanına ne zaman ve nasıl döneceğimiz hasret ve korkusuyla tutuşmuş endişelenmiştik. Ya vazifemizi unutursak, ya şu gurbet diyarını öz vatan bellersek, ya bütün sermayeyi burada tüketirsek, mutlaka dönmek mecburiyetinde olduğumuz "özyurdumuzda" hâlimiz nice olur. Onun için destek vermeliydik. Düşenimiz olursa kaldırmalı, gerekirse sırtımızda, kucağımızda zorla taşımalıydık. Ölenimiz olsa bile onu yine bırakmamalı, bir tabut gibi taşımalıydık. Kimbilir belki Sultanımız bu vefanın bu kardeşliğin hatırına "o" düşeni de affeder, hadi sen de geç derdi.

–Buyurunuz efendim. İçeri geçelim, dedi imam.

İçeri geçtik. Mescid dedikleri yer küçük bir odacık. 9 metrekare var yok. Hemen iki rekât şükür namazı kılındı sonra dualar edildi. Türkiye'den getirilen hediyeler, Kur'an-ı Kerîmler, kasetler, videolar, elifbalar takdim edildi. Ayrılırken de Akademisyen ağabeyimiz onlara Türk bayrağı hediye etti. Öpüp başlarına koydular.

Teravih namazı için döneceğimizi söyleyerek ayrıldık.

Otele döndüğümüzde Mustafa Cemiloğlu'nu gördüm. Zaman gazetesi adına kendisinden mülakat istedim. "Seve seve." dedi. Otel odasına çıkıp bir saate yakın görüştük. Ben sordum, o cevapladı. Aynen aktarıyorum:

ZAMAN: Kebir Camii şu Akmescid'de tek cami. Kiliseler ise birkaç tane ve muhteşem. Onları gördünüz mü?

CEMİLOĞLU: Evet ama biz camimizi öyle büyük güzel yapamayız. Zira paramız yok. Türkiye'deki kardeşlerimiz yardım edecek olsalar çok teşekkür olurdum. Çünkü eğer bize, bizim din kardeşlerimiz yardım etmeseler, biz tek başımıza örfümüzü, dinimiz canlandıramayız. Bize şeref olmayacak bütün Kırım'ın içinde, gördüğünüz gibi bu Akmescid'deki camimiz, durumumuzu görmüştünüz ve Bahçesaray'da küçük camimiz, büyük camimiz var. Başka camimiz yok.

ZAMAN: Bütün Kırım'da bu iki mescidin dışında başka mescid yok mu yani?

CEMİLOĞLU: Bahçesaray şehrinde Cuma Camii'si var. Bu, cami yakın zamana kadar bu Ateistik Müzesi'dir. Yani dine karşı propaganda yapan bir müze idi ama şimdi o cami bize cuma günleri ibadet etmeye ruhsat veriyorlar. Sadece cuma günleri… Diğer günleri bu Ateist Müzesi olarak kullanılıyor. Orayı da gezeceğiz. İnşallah. Birkaç arkadaşlarımız gittiler ama bizim programımız doldu, çünkü zaman dar olduğu için belki de hep misafirlerimizi oraya vasıl edemeyiz.

ZAMAN: Peki bu Akmescid'deki Mescid-i Kebir ile ilgili başka söylemek istediğiniz bir şey var mı? Onun hikâyesi nedir? Nasıl oldu? Kolay aldınız mı? Nasıl bir mücadele vermek zorundaydınız?

CEMİLOĞLU: Bir zaman evvel bu Kebir Camii'si büyük meşhur bir camiydi ve okulumuz da, din okulumuz da vardı. Kırım Tatarları, Sovyetler girdikten sonra kaptılar. Depo yaptılar. Sonra 1944 senesinde bizim yurttaşlarımızı topraklarımızdan çıkardılar, sonra yıktılar. Biz Kırım'a döndükten sonra çok, bu cami etrafında mücadele oldu. Gösteriler böyle nümayiş yaptık, protesto yaptık. Sonra işte böyle gördüğünüz gibi vaziyette bu camimizi aldık. Evet, orada cami kurmak lazım. Şimdi halkımız elinden gelen parayı veriyor ama gücümüz takatimiz yetmiyor.

ZAMAN: Tamamen sizin yardımlarınızla mı yapılıyor, dışarıdan yardım yok mu?

CEMİLOĞLU: Yok, bugüne kadar dışarıdan camileri kurmak için hiç yardım gelmedi.

ZAMAN: Buradaki halkın dinî problemleri, dinî meseleleri hakkında görüşleriniz nelerdir? Ne gibi problemleriniz var din konusunda? Neler talep ediyorsunuz?

CEMİLOĞLU: Dinî problemlerimiz pek çok. Yani bize dinî hayatımızı sıfırdan başlamak lazım. Böyle bir şekil doğru olur. Çünkü ne imamlarımız var, ne dinimizi bilen adamlarımız var, bizim ihtiyar adamlarımız var. Babalarından bir şeyler öğrenmişler. Böyle de dualarımızı, cenazelerimizi onlar yapıyorlar. Allah sağlık versin ve bize gençlerimize din okullarında okutsalar, çok yardım edip ya da buraya öğretmenler göndersinler. Camilerimizi kurmaya yardım etseler, din kitapları gönderseler, büyük yardım olurdu.

ZAMAN: Ölülerinizi nasıl gömüyorsunuz, duyduğum kadarıyla mezar, mezarlık yokmuş.

CEMİLOĞLU: Hristiyanlarla beraber gömülüyordu, şimdi ayrı mezarlıklar talep ediyoruz ama her yerde vermiyorlar. Bazı yerlerde hristiyan mezarlıklarının bir köşesinde veya diyorlar ki yazılı kanuna göre ayrıntı olmayacak hristiyanlarla beraber gömeceksiniz. Bu hususta, bize çok değerli makamlarda tartışma oluyor ama bazı yerlerde kendi mezarlıklarımız var. Onun için, ölülerimizi bir yerden başka bir yere, uzak yere götürüyoruz.

ZAMAN: Ben gelirken gördüm. Mezarlıklarda bol miktarda haçlar vardı. Yani, hristiyan mezarlığına müsaade ediyorlar o zaman.

CEMİLOĞLU: Bizde de toprak olsa mevtayı gömdükten sonra o da ay-yıldızlı, yani Kuran'dan yazmalar mümkün olur. Buna yasak yoktur. Yalnız, bize ayrı mezarlık almak problemi var.

ZAMAN: Sizlere dinî kitaplar getirdik.

CEMİLOĞLU: Çok teşekkür ederiz. Böyle kitaplar bize çok faydalı olur. Biz onları hep yurttaşlarımıza dağıtacağız. İnşallah, biz yakın zamanlarda Latin alfabesine geçeceğiz ve böyle kitapları okumamız çok kolay olacak.

ZAMAN: Latin alfabesine mi geçeceksiniz?

CEMİLOĞLU: Evet, planlarımızda var öyle.

ZAMAN: Peki, bu konuda engel söz konusu değil mi yani? Ne zaman geçebileceğinizi söyleyebilir misiniz? Onu müjdeleyelim.

CEMİLOĞLU: Birinci derecede, biz bu konuyu yakın zamanda olacak kurultayımıza sunacağız. Orada bir karar çıkacak. Ondan sonra makamlara müracaat edeceğiz, böyle yardım etsinler. Eğer de biz Latin alfabesine geçersek gerçek, burada da bize çok yardım gerek olacaktır. Dışarıdan birinci de Türkiye'den... Çünkü bizim başımızda gerek olacaktır. Böyle kitap yani başlangıç kitapları lazım olacaktır. Bu hususta umut ederim ki biz daha çok konuşuruz. Pratik olarak bunun yapılması gerek.

ZAMAN: Kırım'da dinî temsilcilik açılması faydalı olur mu efendim? İster misiniz?

CEMİLOĞLU: Yakın zamanlarda ben Türk Kültürü Vakfı'na mektup yazmıştım bu hususta. Benim fikrimce burada da, Kırım'da da, Türkiye Konsolosluğu, Türkiye Kültür Merkezi açılsa bize büyük fayda olacaktır. İrtibatımız sıkça olurdu. Birbirimizden istekler dilerdik. Operativ surette bu problemleri çözmeye pek faydası olurdu.

ZAMAN: Yani Kırım'da da Akmescid'de de Türkiye'nin bir konsolosluk açmasını, buraya da dinî bir ataşelik açmasını istiyorsunuz?

CEMİLOĞLU: Çok iyi olur.

ZAMAN: Tabii, sizden kısaca bir de kendinizi tanıtmanızı istesek, nerede doğdunuz, kaç yaşındasınız? Hareketinizi az buçuk şöyle ana hatlarıyla ifade etseniz, anlatsanız.

CEMİLOĞLU: Ben, 1940 senesi 13 Kasım'da Ayçerez köyünde doğdum. 1944 senesi hep halkımla beraber sürgün olduk. Genç yaşlarım Özbekistan'da geçti. Kırım-Tatar Millî Hareketi'ne 1960 senesi yani 18 yaşında katıldım. O zamanlardan başladık işte bizim hükümetle tartışmalarımız. Üniversiteye girdim ve oradan kovuldum. Sonra hapishaneler, hep olarak yedi kere mahkeme oldum ve sonra 89 senesi ailemle birlikte Kırım'a geldim. Şimdi Kırım-Tatar Millî Hareketi Teşkilatı başkanıyım. Kısaca böyle.

ZAMAN: Bu teşkilat, efendim, nasıl bir şey? Resmî mi? Hükümet kabul etti mi? Kurucular kimler? Gayesi nedir? Bu konuda biraz bilgi verir misiniz?

CEMİLOĞLU: Bizim millî hareketimiz Stalin öldükten sonra yani 1950 sonlarında, ortalarında başlamıştı.

ZAMAN: Stalin öldükten sonra?

CEMİLOĞLU: Evet, öldükten sonra 55–56 senelerinde. O zamanlar biz faaliyetli gruplar düzmeye başladık ama teşkilat

yoktu. Yalnız bu Gorbaçov geldikten sonra biraz, ses serbestliği meydana geldikten sonra bu teşkilat kurulmaya imkân oldu ve 1989 senesi Mayıs ayında, bizim faaliyet gruplarının temsilcileri bir toplantı yapıp orada teşkilat kurmaya karar çıkardık. Resmî olarak biz müracaat ettik, bizi tanımaları için ama daha böyle müspet cevap alamadık. Yarın günlerden daha bir kere müracaat ettik. Şimdi bu tüzüğü yani teşkilat tüzüğü bakanlıkta. Bakıyorlar. Cevabını vermediler.

ZAMAN: Yani teşkilatınız hâlâ Rus hükümeti tarafından resmen tanınmadı.

CEMİLOĞLU: Resmen tanınmadı ama bu Kırım'ın başında, Sovyetler Birliği'nin basınında Kırım Federal Millî Hareketi Teşkilatı var olduğunu, onu yapan şeyleri bu hususta çok yayınlar oldu.

ZAMAN: Gaspıralı İsmail ile ilgili konferansı siz mi düzenlediniz? Teşkilatınız mı düzenledi?

CEMİLOĞLU: Bizim teşkilatımızın böyle kültür bölüğü var. Koordinasyon Merkezi var. Esasen bu Koordinasyon Merkezi düzenledi. Sonra, devlet tarafından Kırım Devlet Üniversitesi âlimleri burada bu seminere katıldılar. Devlet tarafından 20.000 ruble ayrıldı. İşte teşkilatımızın adamları Koordinasyon Merkezimiz yaptı.

ZAMAN: Üniversiteyle müşterek mi yaptı?

CEMİLOĞLU: Evet.

ZAMAN: Akmescid'deki Rus üniversitesiyle beraber yaptı ve masrafları onlar mı karşıladı?

CEMİLOĞLU: Evet, masrafları onlar karşıladı. Biraz da biz verdik.

ZAMAN: Yani müştereken oldu. Böyle bir konferans düzenlemekte ki amacınız neydi? Bildiğim kadarıyla uluslararası yaptınız?

CEMİLOĞLU: Evet

ZAMAN: Nereden insanlar davet ettiniz? Kimleri? Amacınız neydi?

CEMİLOĞLU: Birincisi, bütün Sovyet Türk cumhuriyetlerinden âlimler davet ettik ve Türkiye'den, Batı devleti âlimlerinden. Gaspıralı ile ilgilenen adamları davet ettik. 60 yıllık parlak bir ömrü olan Gaspıralı'ya SSCB basınında iftira bile atılıyordu. Hiç anılmıyordu ama bizim yaptığımız bu konferans, yalnız bu insana hak ettiğini vermek değildir. Bizim esas maksadımız, onun büyük fikir ve ülkülerini canlandırmak, birinciden onun dilde, fikirde, işte şiarını canlandırmak ve o şiarın, bu fikirlerini yeni nesillerimize ulaştırmaktır. Esas maksadımız bu.

ZAMAN: Diğer ülkelerden davet edilip gelmeyen var mı?

CEMİLOĞLU: ABD Columbia Üniversitesi'nden Prof. Howard ama anladığımıza göre onlar gelip olmayacaklar. Esas sebep Sovyet Konsoloslukları'nın kafa tutmaları, bürokratik muhbiri koymamışlar mı, yoksa imzayı buraya bırakmamışlar. Bu yüzden izin vermemişler.

ZAMAN: Kırım, hangi cumhuriyete bağlı?

CEMİLOĞLU: Ukrayna.

ZAMAN: Şimdi Ukrayna'da azınlık olarak mı yaşamayı düşünüyorsunuz?

CEMİLOĞLU: Biz Kırım'ın muhtar cumhuriyet, yani otonom millî cumhuriyet olmasını talep ediyoruz.

ZAMAN: Kırım'a dönenlerin sayısı hakkında bilgi verir misiniz?

CEMİLOĞLU: Bugüne kadar, resmî malumatlara göre yüz bin civarı.

ZAMAN: Dışarıda bu sürülen Türklerin sayısı nedir? Şu an dışarıdaki Kırımlıların sayısı nedir? Kırım'a dönmemiş, Kırım'a dönmeyi düşünenler ne kadar olabilir? Yani burada kurulacak bir otonom millî cumhuriyete kaç Türk'ün geleceğini düşünüyorsunuz?

CEMİLOĞLU: Hep SSCB içinde bizim kararımızla yarım milyon kadar Kırım Türk vardır. Şimdi buraya 150 bini gelmiş olsa demek ki daha 350 bin kadar Kırım Türkü vardır. Özbekistan'da, Tacikistan'da, Kırgızistan'da varlar. Benim kanaatimce yüzde 99 Kırım Türkü buraya dönecekler ama yalnız imkânlar olmadığı sebebinden bugüne kadar dönen olmadı.

ZAMAN: Sadece Kırım Tatarlarıyla mı ilgileniyorsunuz?

CEMİLOĞLU: Ben bütün Türklerle ilgileniyorum. Çünkü Tatarlar da Türk ırkındandır, biz de Türküz. Onun için hep Türk halklarının problemleri aynıdır ama elbette Kırım Türkleri, birinciden, evet, hem de bizim Kırım Türklerimiz en ağır durumda olduğu için, evvela dikkatimiz bunun üzerine.

ZAMAN: Gaspıralı İsmail, Sibirya'da bulunan Yakut Türklerinin, Yakut Tatarlarının müslüman olması için Kırımlı 5–10 tane ilim adamının oraya gidip onlara İslâm'ı anlatmasını, İslâm'ı tebliğ etmesini yazmış, istemiş, arzu etmiş ve bunun ızdırabını yaşamış. Haberiniz var mıydı? Bunları okur muydunuz?

CEMİLOĞLU: Duymuştuk o hususu ama Yakut ilinde yaptığı faaliyetler hakkında hiçbir dokümantal bir şey görmedim ve daha ben 83 seneleri Yakut'ta yani 80'li senelerde hapishanelerde olduğum zaman Yakutlarla görüştüm. Onlara Türklük üstüne çok konuşmuştum.

ZAMAN: Sibirya'dakilerle mi?

CEMİLOĞLU: Evet.

ZAMAN: Onlar hâlâ hristiyan mı, dinsiz mi?

CEMİLOĞLU: Hristiyanlık da var biraz, bir kimseler böyle Şamanlık var, dinsizlik de var ama onlar Türklük konuştuğumuz zaman çok böyle ilgi gösterdiler ki ve dediler ki niçin bize gelip bu kitapları göstermiyorlar? Bizle ilgilenmiyorlar? Belki biz de müslüman olurduk. Türklerle bir olurduk, diye şikâyet ettiler.

ZAMAN: Bu konuda İsmail Gaspıralı'nın 14 Ekim 1907 yılında gazetesinde Yakut Türkleriyle ilgili kaleme aldığı, Yayut İbret başlıklı yazısından kısacık bir şey okuyalım. Onu da anmış oluruz.

"Sibirya Altındağ eteklerinde Yakut kabilesi mesken edinmiştir. Bunlar cins ve lisan itibariyle Türk milletine mensup bir halktır. Lakin her nasılsa müslümanlık haricinde kalıp Şaman ve Buda mezhebinde bulunuyorlar. Yakut toprağına Sibirya, yani Maveraünnehir tarafından ulema gelip, bunların dine davet edildikleri malum değildir. Bu hususta tarihlerde bir türlü kayıt görülmüyor. Lakin Rus misyonerleri Yakutları hristiyan etmeye çalıştıkları fakat bunların öz mezheplerinde kavi bulundukları işitilmektedir. Ağraz-ı şahsiyeden ve hayr-ı nefsaniyeden salim 3–5 kişi yayılıp dini tedris ve telkin etseler, ihtimal ki sair cümle evlad-ı Türk gibi bunlar da din-i mübinle müşerref ve münevver olurlar idi." İsterseniz bunun devamını da siz getirin, biraz önce söylediniz. Biraz da konuyu açarsanız çok güzel olacak. Siz hangi tarihte ilgilendiniz, hangi tarihte gittiniz görüştünüz, nerede oturuyorlar?

CEMİLOĞLU: Ben 79 senesinde 5. kere hapishaneye bırakıldığım zaman bana Yakutistan'a sürgünlük hükmü vermişlerdi. 4 yıl beni Yakutistan'a gönderdiler. Orada onlarla çok görüşmüştüm. Temiz insanlar, eğer de gerçekten de bizden de onlara çalışılsa, bizim fikirlerimiz çok büyük şey olurdu.

ZAMAN: Oradan tanıdıklarınız var mıydı? Var mı onlardan temas kurabileceğimiz insanlar? Madem öyle arzuları var, onlara uzanmaya çalışalım.

CEMİLOĞLU: Var.

ZAMAN: Onlara da kitap göndermeye çalışalım.

CEMİLOĞLU: İyi olur.

ZAMAN: Siz Kırım dışındaki bütün Türk âlemiyle ilgileniyorsunuz. Diğer Türk âlemi Kırım Türklerinin derdiyle ilgileniyor mu? Gücü yeter mi?

CEMİLOĞLU: Yeter demek mümkün değil elbet SSCB içindeki Türk halklarının üzerinde çok problemleri var. Onun için bize yardım etmiyorlar demeye bizim dilimiz varmaz ama mesela Tataristan'dan, Kazakistan'dan çok sağolsunlar bize ellerinden gelen yardımı ediyorlar. Kış zamanlarında bizim yurttaşlarımız burada çadır kamplarında oldukları zamanlar bize böyle eşyalar gönderdiler. Yakın zamanlarda bu bizim evleri kurmak için, bedava bize çalışan genç grubu gönderdiler. Yakın günlerde biz haber aldık, iki kamyon göndereceklerdi.

ZAMAN: Türkiye'den beklediğiniz yardım nedir? Var mı bir beklentiniz?

CEMİLOĞLU: Evet bekliyoruz, çünkü Türkiye yalnızdır, bağımsız bir Türk Cumhuriyeti'dir, ondan da beklemezsek nereden bekleyeceğiz ama bugüne kadar devlet tarafından hiçbir yardım olmadı. İnşallah bundan sonra olur. Bizim şimdi esas amacımız, millî ekonomimizin esaslarını kurmaktır. Onun için bizim süratle rakiplerimizin, yani özel böyle kurulmaya başlayan teşkilatlarımıza ekonomik yardım olsa idi, büyük yardım olurdu.

ZAMAN: İlk defa geçen nisan ayında burada Mescid-i Kebir'de ezan okunmuş. Siz orada bulunmuş muydunuz? Cami açılırken ki duygularınızı öğrenebilir miyim? Ne hissettiniz. Kaç sene sonra bu topraklarda ezanın okunması, namazın kılınması, ne gibi duygular uyandırmıştı sizde?

CEMİLOĞLU: Evet, ben Özbekistan'da camilere varıyordum ama öz ana toprağında yeniden ezanı işitmek büyük bir şeydi.

ZAMAN: Efendim, şu an yaptığınız mücadele belli bir noktaya geldi. Mutlu musunuz? Gelecekten umutlu musunuz?

CEMİLOĞLU: Evet, umudumuz var. Mutluyum demek de mümkün çünkü hayatım boş geçmedi zannederim ki. Biz teşkilatımızı kurduğumuz zaman, tüzüğümüzde ana noktalardan birisi

İslâm dinini yeniden canlandırmak, diriltmektir. Camilerimizi kurmak yani dinî hayatımızı yeniden kurmak maksadımızdı. Onun için bizim toplantılarımız başladığı zaman dua ile başlıyordu. Müslüman teşkilatı olduğunu her yerde söylüyoruz ve halkımızla İslâm grubunda terbiye etmeye çalışıyoruz.

ZAMAN: Hapishane günlerinde o acılı günlerinizde Allah ile olan irtibatınız nasıldı? Hapishanede mesela oturup Allah'a dua eder miydiniz?

CEMİLOĞLU: Evet tabii, o zor günlerde Allah'a inanç çok yardım ediyordu bana. Allah'a inanmasak bu başımıza gelenlere dayanmak güç olurdu. Allah bize çok yardım etti.

ZAMAN: Teşekkür ederim.

KEBİR CAMİİ’NDE BİR RAMAZAN GECESİ

Cemiloğlu ile görüştükten sonra otelin lokantasına gittik. Yemeklerde kullanılan etlerin domuz eti olmadığını söyledi. “Besmelesiz” kesilen hayvanların etleri yenebilir miydi ki… Orucumu açmış olmak için biraz su ile salatalık yedim.

Gönlüm Kebir Camii’ndeydi. Akşam ve teravih namazlarına yetişmek için bir an önce gitmek istiyordum. Kırım Millî Hareketi’nin tahsis ettiği araba ile biraz sonra mescitteydik. Otelin soğuk maddi mekânlarından sonra mezbelelik de olsa, yıkık dökük, virane de olsa daracık, soğuk da olsa aynı ritimde atan kalpler için bu mekândan daha sıcak, daha anlamlı, daha huzur verici bir yer olamazdı. Hani, “Gönüller bir olunca samanlık seyran olur.” demiş atalarımız. Aynen öyle de 9 metrekarelik 5–10 insanın sığabileceği büyüklükte olan bu harabe mescid “seyranlık” olmuştu bizler için. Yere hemencecik kurulan yer sofrasında bal vardı. O güzel insan Sabri Efendi, Tatarlara has kâselerde şekersiz olarak takdim ettiği yöre çiçeklerinden yapılan çayı verirken güzel gülümsemesiyle;

–Tatlı insanlara, tatlı bal, diyordu.

Bal hakikaten tatlıydı çünkü bal yemek sünnetti. Çünkü balı ikram eden “O”nun izinde giden bir mübarek zattı.

–Kendinizi tanıtır mısınız, kimsiniz, diyorum.

–Elhamdülillah müslümanım, diyor.

Adını sorduğum hocanın, ismi yerine “müslümanım” demesi hoşuma gidiyor.

–Adınız nedir efendim, diyorum.

–Seyyid Sabri Efendi, diyor. Kebir Camii Mescidi'nin imamıyım ve çocukların öğretmeniyim.

–Evli misiniz, çocuklarınız var mı?

–Evet, diyor. 3 çocuğum var ama onlar şimdi Özbekistan'da. Bir yıldır onları göremiyorum.

–Siz Kırımlı değil misiniz?

–Yo, Kırımlı Tatar'ım, diyor. Babalarımız analarımız, sürülmüş buradan Özbekistan'a. Vatana dönüş serbest bırakılınca koştum buraya. Bu topraklarda ilk ezanları ben okuyayım diye. İlk namazları ben kıldırayım diye. Allah'ın (c.c.) birliğini ve ululuğunu anlatayım diye çocuklarımı bıraktım geldim elhamdülillah.

–Çoluk çocuğunuzu özlemiyor musunuz?

–Özlemeye vakit kalmıyor ki, diyor hafif buruk bir edayla. Buradaki dertler öyle büyük ki. Sonra burada şimdi tam otuz çocuğum var. Bunların hiçbiri selam bile vermeyi bilmiyorlardı. Elleri ceplerinde duruyorlardı hep. Şimdi ise hepsi saygılı, hepsi Kur'an okuyor. Allah (c.c.) kimdir, Resûlullah (s.a.s.) kimdir hep öğrendiler. Bana da öğretecekler. Kendileri de molla olacaklar. Başkalarına da öğretecekler inşallah.

–Şu an içinde olduğunuz yer neresi, mescidin adı nedir hocam?

–Kebir Camii diyelim. Manası ulu, büyük. Allah büyük değil mi? Onun için Kebir Camii'miz de büyük olmuş. Sonradan Kazaklar (Kırımlılar, Ruslara Kazak diyor. Rus Kazakları, savaşçı bir Rus boyudur. Kazakistan Kazaklarıyla bir ilgileri yoktur.) gelmişler. Bu Kebir Camii'mizi bozdular, kırdılar, yıktılar.

–Burayı ne zaman açtınız siz?

–Bahar vaktinde, takriben mart ayında.

–Bu sene mi?

–Bıldır, yani geçen sene.

–İlk ezanı siz mi okudunuz?

–Müezzinimiz Eşref Efendi ile birlikte.

–Tam gününü hatırlıyor musunuz?

–Nisan'ın 8'inde. 1990'da

–Peki neler hissettiniz ilk okuduğunuzda, neler düşündünüz?

–Allah'tan rahmet. Allah razı olsun bu yola açılanlardan. Dua ettik. Ezan okuduk, ağladık, öyle başladı. Ondan sora her gün beş vakit ezan okur, namaz kılarız.

–İlk ezanda kaç kişi namaz kıldınız?

–On iki kişi. Sonra cuma namazına gelenler çoğaldı.

–Mescidin etrafındaki komşular müslüman mı?

–Hepsi müslüman değil.

–Ezandan rahatsız oluyorlar mı?

–Oluyorlar ama bir şey demiyorlar. İlk ezan okunduğunda herkes çıkıp "Ne okuyorlar?" diye sordu. Biz de: "Allah büyüktür, Allah'tan başka ulu yoktur." dedik. Daha sonra alıştılar, ezan okunduğu vakit saatin kaç olduğunu biliyorlar.

Saate bakıyoruz. Yatsı namazının vakti girmiş. Ezan okunuyor. Ezan okunurken kimse kıpırdamıyor. Büyük bir hürmetle dinliyor. Ezanın nihayetinde de duası yapılıyor.

Akmescid şehrinde biricik mescid. Ezan okunan tek yer. Teravihe gelen 5-6 kişiyle birlikte toplam 9 kişiyiz. Cemaat oluyoruz. Saf bağlıyoruz. Bu diyarda başka bir yerde saf olup teravih kılınan başka mekânın olmadığını bilmek çok garip. Ya Rab diyorsunuz içinizden; şu bir avuç insan olarak kıldığımız namazları bereketli eyle. Senin rahmetin, ikramın engindir. Ganidir. Bu ibadetlerimizi, tesbihatlarımızı şu Kırım Yarımadası'nda yaşayan fakat bilmediği için sana ibadet edemeyen tüm müslümanlarca yapılmış gibi kabul eyle.

Teravihte namaz sıralarında İmam Sabri Efendi yanık sesiyle yakarıyor:

"Subhane zil mülki vel ceberut

Subhane zil izzeti vel azameti vel Kibriya"

Küçük, daracık fakat adı Kebir olan mescide Kibriya olan Azze ve Celle'nin ihsanları elbette kebir olacaktır. Namazı bitirirken imam Sabri Efendi dua ediyor:

"Âmin. Şu dergâhımızdaki bütün geçmiş soy ve akrabalarımızın ruhlarına, geçmiş peygamberlerimizin ruhlarına, geçmiş evliyalarımızın ruhlarına, bizim okuduğumuz dualara muhtaç olan mevtalarımızın ruhlarına Allah rahmet eylesin. Bütün Kırım Tatar halkımıza, şu öz vatanımıza gelip yerleşmekteler, yaşamaktadırlar, evler kurup, birlik sofralar kurup, birlik dualar yapmak; cuma namazlarına katılmak, ibadet etmek, Allah nasip eylesin. Allah camilerimizde yeni kurulacak camilerimizde ibadet etmek, beş vakit, cuma namazları, bayram namazları geçirmek, Allah hepimize nasip eylesin. Türkiye'den gelen dostlarımıza da Allah sağlık selametle ilgili böyle oturmaklar, sofra başlarında, dua başlarında teravih namazlarında, bayram namazlarında bütün dindaş müslüman milletlerine ibadet etmeyi Allah nasip eylesin. âmin âmin. Allah yardımcımız olsun."

Namazdan sonra bizleri otele götürmek için araba geliyor. Ben mescitte kalıyorum, uyumaya niyetim yok. Sohbetlerine doyamadığım bu güzide insanlarla biraz daha beraber olmak, şu 21. asra ayak bastığımız günlerde sahabe misali ila-yı Kelimatullah için ailelerini terk edip bin bir sıkıntı ve meşakkat içerisinde ezan-ı Muhammediyeyi günde beş defa, cihana haykıran; Allah ve Peygamberi bilmeyen taptaze, duru, saf gönüllere onları ve dolayısıyla insanlığa üflemeyi kendilerine en büyük ve birinci vazife edinenlerle bir arada bulunmak, onların üzerine inmiş Allah (c.c.)'ın rahmet ve bereket ve yümün deryasından, herkes sıcacık yatağında uyurken, Kırım semalarını saran karanlığı dağıtan bu "ışık" nur ordusunun feyiz ve bereketinden biraz, biraz daha istifade etmek istiyorum. Onun için ısrarlara rağmen kalıyorum. Şükür namazları, teheccüd namazı, toplu zikir ve tesbihatlar,

Türkiye'den gelme dinî vaaz kasetlerini dinleme, sahur yemeği, sabah namazı… Kelimelerle tarifi mümkün olmayan "muhteşem" bir gece… Gecenin zülüflerine akıtılan gözyaşları ortalığı apaydınlık etmiş. Kırım semaları yeni doğan "güneşle" geceden sıyrılıp gündüze sokulurken, gurbetle, hasretle, zulümle yanmış kavrulmuş sineler o Rahmeti Sonsuz'un engin merhamet deryasında "O"nun eliyle sarılıyor, sarmalanıyor şifa buluyordu. Umut ediyorum, teselli kaynağımdır. Bütün hayır ve şerlerin ortaya döküleceği o büyük "din gününde" şer kefem ağır bastığı zaman, derdest edilip ceza yerine götürülürken başımı arkaya çevirecek "Ama Ya Rab diyeceğim. Gördüğün gibi liyakatim yok biliyorum. Sen adaletle muamele ettin ama ben bir gün dünyada iken Kırım denen bir ülkede seni anlatan insanların yanında bütün bir gece kalmayı, oteldeki yatağıma tercih etmiştim." diyeceğim. "Bunun için de bana adaletinle değil rahmetinle muamele etmeni diliyorum…" ve inanıyorum ki, Rabbimin büyük bir lütfu olarak hayatımda yakaladığım bu tek gece affıma vesile olacak. Dininden, imanından uzaklaştırılmış insanların ıstırabını sinesinde, yüreğinde duyan bütün "hak âşıklarının" affına da vesile olsun.

Seyyid Sabri Efendi bir bohça içerisindeki emanetleri bana uzatırken:

–Bunları Hocaefendi'ye göndeririz kısmet ise, diyor.

–Hangi Hocaefendi'ye, diyorum.

–Bizim için gözyaşı döken Hocaefendi'ye Akmescid'den hasret ve muhabbetle, diyor. Seyyid Sabri Efendi. Duaya muhtacız.

Videoya kaydettiğim sözlerine devam ediyor:

"Ben Seyyid Sabri Efendi. Bugün 17 Mart (Ramazan 1411) Ramazanımız mübarek olsun. Allah razı olsun. Hepimiz, bütün bizim müslümanlarımıza da şu ramazan ayında orucu tutmayı Allah nasip eylesin. Allah razı olsun. İnşallah bizim çocuklarımızın hepsi ramazana girişti, niyet etti orucu tutmaya. Allah yardımcımız olsun.

Bu bizim Kebir Camii'miz 1508 senesinde kurulmuştur.

Hem bundan beri bizim kart dedelerimiz, Allah rahmet eylesin, namaz ile cuma namazlarını geçirip gelmişler. Harap edilip yıkıldıktan sonra buna şimdi bizi camiye kaydeden Allah. Bel bağladık inşallah Allah bize yardımcı olsun. Sizlere de sağ selamet, sağ olun yardım ediyorsunuz. Bizim ruhumuzu kurtarmaya. İnşallah tez zamanda bu yılın içinde camiyi "tikletmeyi" (inşa etmeye) hareket ediyoruz.

–Bir bakınız buna Efendi, diyor Sabri Efendi. Bohça içinde şanlı bir kitap. Üç defa öpüp başına götürüyor, sonra "Bismillahirrahmanirrahim" diyerek titreyen ellerle açıyor:

–Bu, diyor, kendi ellerimle yazdığım Kur'an-ı Kerîm. Şükür Allah'ıma. Şükür.

Hafız Osman hattı değildi şüphesiz ama Kuran'ın yasak edildiği bir dönemde Kuran'ı çoğaltma aşkıyla baştan sona yazabilmek hakikaten Mevla'nın bir lütfu, ihsanı. Ne mutlu, o ihsana nail olana. Rabbim şu insanların sayısını, yazdığı Kur'an harfleri adedince artırsın, çoğaltsın. Âmin.

Kapı çalınıyor. Sabri Efendi:

–Giriniz, diyor.

Kapı açılıyor. Kapıda çocuk yaşta iki delikanlı. Edeple, terbiyeyle ellerini öne bağlamışlar. "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim." diyen "Edeb âbidesi" Hz. Muhammed (s.a.s.) ocağına başka türlü de girilmezdi ki.

–Talebelerim, diyor. Sabri Efendi. Buyurun, içeri buyurunuz.

Başında kalpağı olanlardan başlayalım:

–Adın ne delikanlı?

–Bekir.

–Nereden geldin?

–Mecid Kuyu'dan, okumaya.

–Ne okuyorsun burada?

–Kur'an okumaya.

–Gösterir misin Kur'an'ını?

Tereddüt ediyor çocuk. Hocası,

–Aç oğlum göster, diyor.

Bekir utanıyor. Açmak istemiyor. Sabri Efendi elindeki bohçayı alıyor, açıyor, içinden kibrit çıkıyor Kur'an-ı Kerîm yerine.

–Mescidin sobasını tutuşturmak için, diyor Bekir. Başını öne eğiyor.

Diğer delikanlıyı tanımak istiyorum.

–Feridun, diyor. Babamın adı da İdil.

–Kaç yaşındasın?

–14

–Ne zamandan beri buraya geliyorsun.

–September (Eylül) 90.sı.

–Şimdi hocam, Kur'an-ı Kerîm okumayı öğrendiler mi? Okuyabiliyorlar mı?

–Okuyorlar.

–Biraz okusalar da dinlesek.

Bekir, Dûhâ sûresini, Feridun ise Nasr suresini okuyor.

–Büyüyünce ne olacaksınız?

–Hoca, diyor ikisi de.

–Allah zekânızı artırsın. Bu yeniden yapılacak Kebir Camii'nde biriniz imam diğeriniz de müderris olursunuz inşallah. Ebede kadar Allah (c.c.)'ın adını duyurursunuz.

Güneş bir hayli yükselmiş. Akmescid'e geliş sebebimiz olan büyük mütefekkir Gaspıralı İsmail'in konferansına iştirak etmeliydim. Müsaade istiyorum. Beraberce dışarı çıkıyoruz. Kebir Camii'nin perişan hâli karşısında bütün heybetiyle göklere yükselen kilise binasının kubbelerine bakamadan edemiyorum. Kilisenin karşısındaki Kebir Camii'nin de göğe doğru yükselecek minarelerini görmeyi nasip etsin. Buraya, bu caminin yapımına el uzatacak kimselere ne mutlu. Zira bu virane manzaraya dayanmak mümkün değil.

Kebir Camii'nden konferans salonuna gitmek üzere ayrılıyorum.

GASPIRALI KONFERANSI

Şehrin merkezinde kurulu bulunan Akmescid Üniversitesi binasının ön yüzüne kocaman kırmızı bez afiş asmışlar. Kiril alfabesiyle Türkçe "hoş geldiniz" yazılı. Başkalarını bilmem ama ben aradığımı bulmuştum. Bir anlamda konferansın dahi fazla önemi yoktu benim için. Gönlüm hep Kebir Camii'nde, Seyyid Efendi'de ve o güzelim talebelerde.

O yıkık dökük perişan camiden sonra muhteşem konferans salonuna bakıyorum. Her taraf ışıl ışıl aydınlık, düzenli ve tertipli. Sahnede dev bir İsmail Gaspıralı portresi. Üstünde hem Rusça hem de Türkçe ama Kiril alfabesiyle yazılı Gaspıralı'nın sözleri: "DİLDE, FİKİRDE, İŞTE BİRLİK." Hey gidi İsmail Gaspıralı. Ruhun şad olsun. Bir asır evvelinden Türk-İslâm âlemini kucaklamış, birleştirmiştin. Kur'ân yazısıyla neşrettiğin "Tercüman" gazetesi Bosna'dan Çin'e, Sibirya'dan Girit'e kadar okunuyor, seviliyordu. Yazıda birlik olunca dilde, fikirde, işte birliği sağlamak pek de zor olmuyordu. Biraz ihlas, biraz gayret yeterliydi. Gel gör ki bu birliği hazmedemeyenler, bu birlikten ürküp korkanlar düşündüler, taşındılar ve sonunda müslüman Türk âlemini parçalamanın yolunu buldular, Gaspıralı İsmail'in dev portresi Kiril (Slav) harfleriyle yazılmış "Dilde, fikirde, işte birlik" levhasına bakıyor ve "Bu da ne?" diyordu. "Bir alfabede birlik sağlanamadan dilde, fikirde, işte birlik olur mu ki?"

Konferans yöneticileri yerlerini aldılar. Salonu genellikle Kırımlı müslümanlar oldukları belli olmayan kimseler doldurmuş. Herkes Rusça konuşuyor. Tek tük kelimelerin dışında

hiçbir şey anlayamıyorum. Salonda birden elektrikli bir hava esiyor. Dinleyicilerden ayağa kalkıp itiraz edenler var. Karşılıklı atışmalar yapılıyor. Yanımda oturan Kırımlı öğretmene soruyorum, "Cemiloğlu'nu konuşturmak istemiyorlar." diyor. Beş on dakikalık tartışmadan sonra Cemiloğlu kürsüye davet ediliyor. Sesi gür ve kararlı. Önce "Bismillahirrahmanirrahim" sonra da tane tane "Atamız Gaspıralı'nın izindeyiz." diyor ve devam ediyor: Sovyetler Gaspıralı İsmail'in adını unutturmak istedi. 1944'üncü yılda milletimiz anatoprağından göçürüldükten sonra onun mezarının baş taşını çıkarıp attılar. Bizim şimdi iki önemli meselemiz var. Biri ana vatana avdet, diğeri öz eserlerimize sahip çıkmak. Türkiye'deki soydaşlarımızdan ilgi bekliyoruz."

Cemiloğlu kürsüden inerken salondakiler kendisini dakikalarca ayakta alkışladılar.

Kürsüye yaşlı bir adam yürüdü. Gözlüklerini taktı. Rusça konuşmaya başladı. Salon tekrar elektriklendi. "Tatarca konuş, öz dilinde konuş." diye salondan ikazlar yapıldı, sıralara vuruldu. Konferans yöneticisi de söze karışıyor Türkiye'den gelen Kırımlı Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı ve eski bakanlardan Dr. Ahmet İhsan Kırımlı, "Usul hakkında usul hakkında." diyor parmağını kaldırarak. Dinleyen yok. Yanındaki öğretmen "Öz dilimizde konuşmamıza müsaade etmiyorlar." diyor. SSCB vatandaşları bildirilerini Rusça beyan ettiği için dikkat ediyorum benim gibi anlamayanlar başka şeylerle meşgul. Vakıf Müdürü Kemal Bey etraftakilere habire Türk bayrağı, dinî kitaplar, kasetler dağıtıyor. TRT televizyonunda görevli Metin Çorabatır, ilginç görüntüler yakalama peşinde. Çevreyi tararken yanıma biri sokuldu. "Türkiyeli misin, dedi. "Evet." deyince yumruğunu uzattı. Parmağında bir yüzük vardı. Ortasında Kur'an yazısıyla "Allah" kazınmıştı. Üst ve alt tarafında "Allahu Ekber" yazılıydı. Bir tarafında Kabe'nin

diğer tarafında ise Ravza-i Tahire'nin kazınmış şekilleri ve Efendimizin "s.a.s." ism-i şerifi vardı. Adının Yakup Selimoğlu olduğunu öğrendiğim kişinin yüzünde "dünyalara sahip" olmanın mutluluğu okunuyordu.

Salondan biri ayağa kalktı. "Sadece beş dakika, sadece beş dakika" diyerek kürsüye yürüdü. Oturum başkanının "Olmaz, olmaz" demesine aldırmadan kürsüye vardı. Önce Rusça bir şeyler söyledi. Salondakiler çılgınca alkışladılar. Peşinden de benim de anlayabildiğim öz dili Tatarca'da çok güzel şeyler söyledi.

Konferanstaki bazı katılımcılarla Zaman gazetesi adına röportajlar yaptım. Bu röportajlardan ilkini İzzet Sabri Osmanoğlu ile gerçekleştirdim.

ZAMAN: Efendim kendinizi tanıtır mısınız?

OSMANOĞLU: Ben İzzeddin Sabri Osmanoğlu, Moskova'da Umum İttifak Birliği Elektro Teknik Enstitü namında bir profesörüm. Buna bizim müttefikimizi, bizim narin hocamızı memnun etmek için geldik. Hem de Türkiye'den gelen, Romanya'dan gelen, Yugoslavya'dan gelenlerle tanışmak istedik.

ZAMAN: Konuşmanızda dikkatimi çeken şu oldu: Konuşmanızına besmele ile başladınız, ortasında dualar ettiniz, bu dinî bilgileri nasıl muhafaza ettiniz?

OSMANOĞLU: Bu dinî bilgiler rahmet olsun ana ve babadan bize geçmiş, bizim hâlâ din tarafından büyük malumatımız olmasa da izzet, hürmet, münasebet, ananelerimiz bize ana baba tarafından aşılanmaktadır. Biz özünü Kırım Türk'ü sayarak onlara dua ederek, rahmet ederek başlayalım. Çünkü deseniz ekseriyet münasebetler için gelenler Türkler kardeşlerimizdir, müslümanlardır. Bunun için elbette Allah'ın selamı ile başlamalıdır. Allah'a şükürler olsun, sürgündeki yoksulluk ve dert çeken milletimiz memleketine gelmeye (dönmeye) başladılar. Bunun için dua etmeliyiz.

ZAMAN: Hocam, Allah deyince ne anlıyorsunuz?

OSMANOĞLU: Allah deyince Yaradanımızı anlıyoruz. Olup geçenleri, önümüzdeki hayatımızı, olacak şeyleri Allah eder.

ZAMAN: Hocam, yaptığınız güzel konuşmanın ana hatlarını bir iki kelime ile özetleyebilir misiniz? Önce Rusça, daha sonra Tatarca konuştunuz.

OSMANOĞLU: Ben söyledim orada, yarım asır zarfında Kırım, özünden, evladından ayrıldı. Tatarlar sürgün oldular. O kadar müşkül ve ağır vaziyette olsa bile yine Kırım Allah'ın hikmetiyle, bizim milletimizin, Gaspıralının vatanıdır. Allah'a şükür artık az-çok 150.000 kadar bizim halktan burada var. Dönüş devam edecek. Halkımızın dönüşü devam edecek, ölülerimize dua ettik. Önümüzdeki gelecekte ne var, biz eğer İsmail Gaspıralı'nın torunları özümüzü vatandaş sayarak, örfümüzü, izzet-i ananelerimizi hürmet yaparak, hatta analarımıza-babalarımıza, dedelerimize hürmet ederek onlara yardım ederek ananelerimizi devam ettirmek istiyoruz. Bizim halkımız mümkün derecede okusunlar, bilgi alsınlar, yazsınlar. Çünkü bize gelecekte, bilgili, malumatlı adamlar gerekli ve olmalı. Büyüğümüz sayarak hürmet sayarak İsmail Gaspıralı'yı, hayatta olsun, evde olsun, işte olsun, ayakta tutmak istemekteyiz. Bizim hareketlerimizi reddeden, terk eden insanlara lanet okuruz. İnşallah halk geldiği yoldan devam eder, özüne döner. Burada olsun başka memleketlerde olsun her bir Kırım Tatarı; bir yürekten, bir gönülden hareket edersek Allah nasip eder ve kendine döner, vatanına döner.

ZAMAN: Hocam Türkiye'den beklediğiniz bir şey var mı?

OSMANOĞLU: Türkiye'den yardım gelirse teşkilatlar kurulur, kültürlü ve bilgili adamlar yetiştirilebilir.

O gün ve daha sonraki konferans günlerinde dikkat ettim, Türkiye'den giden ilim heyeti içerisinde bildirisine "besmele" ile başlayan tek kişi yoktu. Buna karşılık Türkiye dışındaki Türklük âleminden gelen bütün ilim adamları konuşmalarına bir iki kişi müstesna hep "besmele" ile başladılar.

Konferans boyunca ilginç şahsiyetlerle tanıştım ve onlarla ZAMAN adına mülakat yaptım. Hristiyan Gagavuz Türklerinden Stepan Kuroğlu, Kazanlı yazar Baytullah Muhlisoğlu, Romanyalı Prof. Dr. Kenan Bolat, Kırım'daki Azeri topluluğun lideri Ali Alupka, Azerbaycanlı Prof. Dr. Vilayet Kuliev, Yusuf Akçora'nın torunları Timur ve Rafael Masavtov, Kazanlı Millî Mektepler Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Ferit Yusufov, Özbekistan'dan Prof Dr. Kasım Begali ve Polonya'daki dillerini tamamen unutmuş, fakat dinlerini muhafaza etmiş topluluğun lideri Selim Cihazbiyewrez ilginç ve güzel şeyler söylediler. Tabii bizim Türkiyeli ilim adamlarımızla da ZAMAN okuyucuları adına mülakat yapmayı ihmal etmedim. Özellikle yazı birliği konusunda söyledikleri kayda değer, kıymetli sözlerdi.

Konferansta "Yaşayan Gaspıralı" konulu bildirimi, sonunda büyük İslâm âliminin Tiflis'te bir Rus polisi ile aralarında geçen mukalemeyle sona erdirdim. Bildirimi dinleyen Kırımlı ve diğer Türk Cumhuriyetlerinden gelmiş ilim adamları, ta 1917'den bugünleri ve gelecek günleri tam bir isabetle teşhis etmiş ve görmüş bu İslâm âliminin kim olduğunu ve eserlerini nasıl tedarik edebileceklerini sordular.

Adreslerini alıp göndereceğimi söyledim.

Birisi,

–Esarette kendini tahsildeymiş gibi hissetmek pek de yahşi (güzel) bir fikir, dedi.

İstanbul'daki camilerde Yasinler, kırklamalar, dualar edilmesi "siparişiyle" konferans sona erdi.

BAHÇESARAY'DA TARİHÎ BİR GÜN

Programa göre 20 Mart Çarşamba günü saat 15.00'te Bahçesaray'da olacaktık. Orada Kırım hanlarının yaşadığı Hansaray'ı, içinde cuma namazı kılınan Tahtalı Camii'ni, Gaspıralı İsmail'in yaşadığı yeri, mezarını, gazetesinin basıldığı matbaayı, okuduğu ve hocalık yaptığı Zincirli Medrese'yi görecektik. Bunun için en geç saat 13.00'te otelde olmalıydık. Grup olarak otobüsle gidilecekti.

Önce namaz dedim. Kebir Camii'ne koştum. İmam Sabri Efendi:

–Ben de Bahçesaray'a gidiyorum, orada belki dua etmek gerek. Müftü Sicil Efendi yok. Onun için beni çağırdılar, dedi tevazuyla.

Birkaç kişiden müteşekkil cemaatten Seyyid Mehmed Efendi:

–Maşınamla (arabayla) sizleri ben götüreyim, dedi. Zatı işim de var.

Peki diyoruz, yola koyuluyoruz.

Yolda, Seyyid Mehmed Efendi kendisini tanıtıyor.

"Men" diyor "89'da kardaşım Abdurrahman'la birlikte geldim. Atalarımızın köyünde ev almak istedim. "Satılık yok" dedi, vermediler. Verseler de çok para isteyler. Onun için başka köyde ev aldık. Şükür Allah'a Bahçesaray'da bir magazin (dükkan) açtım. Bizim eski Tatar sanatlarını yaşatmak istiyorum.

Sol eliyle arabayı kullanırken sağ eliyle de çantasını açıyor. İçinden üzerine altın simle ayyıldız işlenmiş üçgen şeklinde kadifeden bir "muska" uzatıyor.

–Al, diyor. Hatıram olsun. İstanbul'da arabana takar, bizleri hatırlarsın. İşte men bunları yapıyorum. Lakin "altın ip" ve kırmızı kadife gerek. İstanbul'da bulunur mu?

–Bulunur, diyorum.

Akmescid'den çıkarken sağlı sollu bahçe içinde tek katlı evler görüyorum.

Sabri Efendi "Bunlar bizim atalarımızın evleri." diyor.

"Sürgünden evvel bu evlerde oturuyorduk."

Manalı, hüzünlü bir sessizlik çöküyor aramıza.

Biraz sonra Akmescid şehrinden çıkıyoruz. Çok gitmeden yolun sağ ve solunda çoğu yarım vaziyette, minik mi minik barakalar görünüyor. Hani köylerde "ayakyolu" evin dışında yapılır ya. İşte bu barakalar da öyle gibi.

–Sovyetlerin Kırımlılara verdikleri yerler işte buralar, diyor, Seyyid Mehmed Efendi. Bizim eski öz evlerimizde onlar yaşıyor, buraları da bize veriyorlar.

Daha yakından görmek istiyorum bu "acayip" evcik dedikleri şeyleri. Kenarda duruyoruz fakat evlerin yakınına gitmek mümkün değil. Tam bir çamur deryası.

–Burada yaşanmaz ki, diyorum.

–Yaşanır, yaşanır, diyor Mehmed Efendi. İnsanın vatanı olunca yaşanır. Nitekim bizler önce yer altında yaptık barınaklarımızı. Bunlar toprak altında iç içe mezar evlerdi. Çoğu zaman milizıa (polis) ve asker, baskın yapardı. Daha sonra tahtadan yaptık, bezden çadırlar kurduk. Milisler gelip dağıttı her birini. Şimdi yeni yeni müsaade ettiler. Bu sarı taşlarla evlerimizi yapıyoruz. 10 metrekarelik bir şey ama olsun. Değil mi ki taştan. Çadırdan sonra bu taş evler saray gibi geliyor. Tapu yok, su yok, elektrik yok, yol yok ama olsun. Vatanımıza kavuştuk ya.

Gözlerim nemleniyor. İstanbul'da, Türkiye'de yaşadığım evim aklıma geliyor, içim burkuluyor. İki büklüm oluyorum.

–Neden ya Rab, diyorum. Şu günahkâr kulun bunlara layık değil. Nedendir bu ihsanın. Şunca insan böyle yaşarken bana olan ikramın neden? Korkuyorum. Titriyorum. "Ben iki emniyeti bir arada vermem." diyorsun. Yoksa bu dünyadaki ihsanlarına karşılık ebedi olan ahiret yurdunda beni zelil ve perişan mı edeceksin?

Dizlerimin bağı çözülüyor. Çömeliyorum gözlerimde yaş, avuçlarımı açmış dua ediyorum:

"Ey merhameti gazabından aşkın olan Rabbim. Beni, bu dünya nimetlerine rağmen o ebedi yurdunda mahv ve perişan eyleme. Bu küçücük kulunu mağfiret eyle.

Ey şanı Yüce Rabbim. Bu dünyada kabir hayatı gibi daracık yerlerde hayat süren şu Kırımlı soydaş ve dindaşlarıma iman, Kur'an nasip eyle.

Bu dünyevi sıkıntı ve meşakkatlerini günahlarına kefaret say. En kısa zamanda bu dünyada da insanca bir hayat sürmelerini nasip eyle. Amin."

Arabaya binerken Seyyid Mehmed Efendi,

–Arkadaki arabaya bakın, diyor, KGB'nin adamları. Takip ediliyoruz.

–Aaah, diyorum Mehmed Efendi. Keşke takip eden sadece KGB olsaydı.

–Ya başka kim var, diyor.

–Allah (c.c.), diyorum.

BAHÇESARAY'A GELİYORUZ

Yolumuza devam ediyoruz.

İmam Sabri Efendi ön koltukta etrafı seyrederken hafiften mırıldanıyor. Merak ediyorum. Sesini yükseltiyor. Yanık mı yanık bir Kırım Türküsü:

"Ulu Rabbim kuvvet berse, güç berse
Vatanımdan zalimleri köterse(kovsa)
Biz Tatarga ongan kunlar kösterse
Göğüs keri, ey Allah'ım der edim.

Allahsızga Allah barım bildirse
Şaşkınlarga tevbe, yemin ettirse
Haksızlıkını hak önünde söktürse,
Mına (işte) endi (artık) üçun dünya, der edim.

Kart babaylar hak Allah'a dua etse
Cami tolup âmin sesi gürlense
Şaşkınlarda bozuk fikir türlense
Men, dünyaga bugün kendim der edim.

Azaplardan garip Tatar kurtulsa
Şen yaşavlı yanı hayat kurulsa
Kart anaylar kıvancından bir olsa.
Men o vakit yaşa Tatar, der edim.

Kadın, kızlar köz yaşların silseler,
Öz yurtuna sağ-selamet kirseler
Şu Kırım'ın azatlığını körseler
Muradıma nâil oldum, der edim.

Bayrağımız cesur kolda sallansa
Tatar halkı "Ant etkemen" yırlasa
Men, azatlıkka kurbanım, der edim.

Saat 15.00'e doğru Bahçesaray'a varıyoruz. Türkiye ile bir saat zaman farkı var. İkindi namazına daha iki saat var. Bahçesaray çok farklı Akmescid'den. Tarihî bir şehir olduğu her hâlinden belli. Yolları, sokakları, evleri ve gökyüzüne doğru yükselen minareleri… Sayıyorum. Şahadet parmağı gibi gökyüzüne uzanan üç minare…

–Şu ikisi Hansaray'ın, diyor Sabri Efendi.

Bizleri kapıda karşılayan Bahçesaray Din Cemiyeti Reisi Rıza Efendi devam ediyor:

–Bahçesaray, Kırım'da eski Tatar Hanlığı'nın merkezi imiş. Bu Hansaray'ı da 1540 tarihinde Mengli Giray Han yaptırmış. Daha sonraları pek çok ilaveler de olmuş. Gördüğün gibi Kırım hanları sarayın içine bir de çifte minareli cami yapmışlar. Bu minarelerden 1917'ye kadar ezanlar okunmuş, camide namazlar kılınmış. Sonra 1917'de Bolşevikler gelince ezanlar susturulmuş. Cami de müzeye çevrilmiş.

Müzeye dönüştürülüp içi arkeolojik taşlarla doldurulan caminin içerisini gezerken gayri ihtiyari olarak Ayasofya'yı düşünüyorum. Hani şu Koca Fatih Sultan Mehmet Han Hazretlerinin ebedlere kadar cami olarak kullanılmasını vasiyet ettiği ve vakfettiği İstanbul'daki Ayasofya Camii'ni. 1917'de Bolşevikler Hansaray Camii'ni müzeye çevirip ezanlarını susturmuşlar. Nasıl olmuştu da Anavatan Türkiye'de bir değil, iki değil, üç değil tam

dört minareli Ayasofya Camii de müzeye çevrilmiş ve ezanları susturulmuştu.

–Kilim getirdik, diyor Rıza Efendi. Nereye serelim?

Caminin içi taş dolu. Namaz kılmak mümkün değil.

–Bahçeye, diyorum. Bahçeye serelim.

Halılar derhâl seriliyor. Düzenleme işinde herkes yardımcı. Türkiye'den gelen misafirler koşuşturuyor. Akademisyen ağabeyimiz gayretli. Cemiloğlu da peşinde ve heyecanlı. Cemiloğlu bugün kalpağını giymiş. Kırımlı olmayan akademisyen ağabeyimize benzemiş.

–Ezanı Kemal Bey'le birlikte okuyun, diyor akademisyen ağabeyimiz bana hitaben.

–Türkiye'den Kemal Bey, Kırımlılardan da Sabri Efendi beraber okusunlar daha iyi olmaz mı hocam, diyorum. Ben de müezzinlik yaparım.

–Münasiptir, diyor Hoca.

Türkiye Millî Kültür Vakfı Müdürü Kemal Özpınar'la Kebir Camii İmamı Seyyid Sabri Efendi beraberce tam 74 sene sonra, 1917'den beri ilk defa ezan okuma gayesiyle minarenin basamaklarını tırmanırken, avludaki cemaat de yerlerini almış. Namaz kılacaklar saf olmuş dizilmişler. Akademisyen ağabeyimiz öne geçmiş. Namaz kılmayı bilmeyen Kırımlılar ise ayakta. Tüm gözler minareye çevrilmiş. İşte önce Sabri Efendi göründü şerefede, peşinden Kemal Bey, avluda çıt yok.

Ellerini kulaklarına götürdüler. "Allah'ın (c.c.) adına, Resûlullah'ın (s.a.s.) adına tam tamına tam 74 yıl hasret kalmış Bahçesaray semaları, kuşları, tozları, zerreleri tam 74 sene sonra kavuşuyordu.

Allahu Ekber, Allahu Ekber.

Eşhedüenla ilahe illallah

Eşhedü enne Muhammederrasulullah.

74 Senelik bir ayrılıktan sonra bu kavuşma sahnesini, Bahçesaray ve Kırımlıların Allah'ın ve Resûlullah'ın adları ile sarmaş dolaş olmalarını tasvir etmek, anlatmak mümkün değil. Kelimeler kifayetsiz, ben kifayetsizim. Ezan-ı Muhammedi'yi gözü yaşlı, huşu ile dinlerken Kırımlılardan yükselen hıçkırıklarla beynime saplanan bir soru başımı ağrıtıyor:

–Bugün Sovyetler'de bile müze yapılan camiler, tekrar ibadete açılıp minarelerinden ezanlar okunurken bağımsız Türk devleti olan Türkiye'de Ayasofya'yı bundan mahrum bırakan nedir? Kimdir? Niçin?

–Kamet getir Abdurrahim.

Akademisyen ağabeyimizin ikazıyla ayağa kalkıyorum. Titrek sesimle kamet getiriyorum. Gözlerim buğulu. İki rekât şükür namazı kılıyoruz. Selamdan sonra ayağa kalkıyorum. Namaz kılmayı bilmediği için namaza iştirak edemeyen ve bunun ızdırabını vicdanlarında duyan Kırımlı soydaşlarıma bir kelime-i tevhid, diyorum. Hep beraber, imanımızı tazelemek için ve 33 defa hep beraber kelime-i tevhid söyleniyor. Tesbihat yine hep beraber topluca eda ediliyor.

Akademisyen ağabeyimizin duasıyla da gönüllere bir ferahlık ve itminan çöküyor.

Müslümanca musafahalaşma merasimi ortalığı tam bir bayram gününe çeviriyor. Sevinç gözyaşları âdeta Bahçesaray'ı sulayacak kadar bereketli.

Bahçesaray'da Kırımlılar ve Türkiye'den gelen misafirler unutamayacakları tarihî bir günü idrak ediyorlar.

Not: Bu yazı Ayasofya'da ezanlar okunmadan önce yazılmıştır. Aynı ızdırabı vicdanında duyan Kültür Bakanını takdir etmek haddimiz değildir. Ancak bundan böyle Kırımlılar Sovyetlerden müzeye çevrilmiş camilerini geri isterken:

–Siz önce Ayasofya'yı müzeden ibadethaneye çevirin, öyle gelin, cevabı ile karşılaşmayacaklardır umarım.

İlk Namazdan Sonra Bir Dokun Bin Ah İşit

Tarihin durup kaydettiği Hansaray'daki o ilk namazdan sonra Kırımlı soydaşlarımızın âdeta "saldırısına" uğradım. Çantamda getirdiğim ZAMAN gazetesinin namaz hocası ve diğer yayınları bir iki saniyede kapışıldı. Alamayanların yalvarış ve yakarışları "Ne olur. Bana da… Namazı biz de öğrenelim." nidaları ve benim çaresizlik içinde boyun bükerek "Yok. Bitti" deyişimdeki inkisar ve ızdırabı bilmem ki nasıl ifade edeyim. Kelimeler yetmese de sesimi duyuramasam da diyeyim: "Farzdır, vaciptir. Bu insanlara bir namaz hocası ile dahi ulaşılamazsa, bir asra yakın süredir onlara unutturulan Allah (c.c.) ve Resûlullah (s.a.s.) ruhlarına yeniden ve tekrardan bir soluk şeklinde üflenemezse vay hâlimize. Hesapların çok çetin olacağı o "din" gününde yakamıza yapışacak bunca soydaşın elleri "Bize öğretmediler. Bir namaz hocası ile bile imdadımıza koşmadılar Rabbimiz." dedikleri zaman bilmem ki kendimizi mesuliyetten kurtarabilecek miyiz?

Hansaray'ın bahçesinde soydaşlarımızla yaptığımız görüşmelerin bir bölümünü aynen aktarıyorum:

–Adınız?

–Adnan Baba.

–Annenizin adı?

–Settar.

–Settar ne demek biliyor musunuz?

–Allah'ın adı.

–Ne demek?

–Günahları örten demek.

–Peki siz niye başınızı örttünüz, diğerleri örtünmemiş?

–Sizler için böyle geldim.

–Peki diğer günler böyle değil misiniz? Namaz kılmayı biliyor musun?

–Yok.

–Öğretmediler mi?

–Kim öğretecek?

–Peki, Allah kimdir bilir misin?

–Allah birdir. Bizleri, bütün dünyayı yaratan Allah'tır.

–Nereden geldiniz?

–Özbekistan'dan.

–Buradan sürüldüğünüzde kaç yaşındaydınız?

–15 yaşında.

–Hatırlıyor musun o günleri?

–Hatırlıyorum.

–Anlatır mısınız biraz nasıl oldu?

–Anam, babam üçümüz çıktık. Ben Bahçesaray'dan çıktığımda beni böyle çekip çıkardılar evden, anam ağlıyor. Babam hep geldi. Bahçesaray'dan çıktık getirdiler bizi soktular. Bizi perişan bir hâlde çıkardılar. Analar ağlıyor, eline bir şey geçiren yanına almış. Kimisinin bir ayakkabısı var biri yok. Sonra bizi bir vagona koydular. Ben başladım ağlamaya. Bizi daha sonra başka vagona çekip aldılar. Anam direniyor. Bizi istiyorlar biz diyoruz "Bizim kimsemiz yok." Sonra bizde bir kadın vardı İrecebova. Bizim vagondaydı. Bir kart ana orada ölmesin mi? Alıp gitseler olmayacak. Vagonlarda herkes ağlıyor. Sabah geldi, urba yok, yatmaya yer yok, ekmek yok. Sonra bir kazan getirdiler. Sonra bizi babam alıp kaçtı. Biz oradan kaçtık. Kafkaslara çıktık. Azerbaycan'da oturduk, dokument yok. Oradan kaçtık Ukrayna'ya geldik. Kırım'a yakın, onda korktuk oturmaya, oradan Moldova, oradan tekrar Ukrayna'ya kaçtık. Babam öldü Melitopol'da orda 20 yıl kaldık. Sonra 89 yılında geldik buraya. Bahçesaray'da bir ev aldık. Kızıma düğün yaptık. Tatarla everdik. Köye gitti, şimdi oturuyoruz.

–Peki niye geldiniz buraya?

–Özümüz burada, ana baba toprağına geldik. Mal gerekmiye, altın gerekmiye. Yerimiz gerek, dağlarımız gerek, camilerimiz gerek. Ana baba yurdu gerek, milletim gerek. Bir şey gerekmiyi; müslümanlık, âmin etmek gerek, namaz bilmek gerek, dua bilmek gerek.

Elvire, Abalı-Mahmud'un Kızı:

9 yaşında evimden çıktım, 47 yıldan sonra memleketime kavuştum. 1989'da geldim. Oruç vaktinde saklanıp dua edip âmin diyorduk. Sonra biz sürgün olduk. Babam Türkiye'de kayboldu. Benim babam Mahmud, kaybolanın adı Abalı Mahmud, babasının adı Ahmet Bekiroğlu, Kırım'dan Türkiye'ye gitti. Benim adım Elvira Abalı, Mahmud'un kızı.

Benim Adım Meryem:

Almanya'ya gittiler. Onlardan haber almak istiyoruz. Onun adı Naile Fezlayova Eski Bahçesaray'dan.

Ben Mustafa Oğlu Server:

Ağamın adı Mustafa oğlu, 41. yılı kaybolmuştur. Anası 90 yaşında sağdır. Onu arıyoruz. Krasnofoski 37. sokak Bahçesaray.

Settar Kızı Asiye:

İstanbul'da Ayşe teyzem var, Salim Reşat Sabri, Niyazi, Zehra, Münevver, adreslerini bilmirem, Bahçesaray'dan 37 senesinde gittiler. Evleri burada.

Bahçesaray Tahtalı Camii İmamı Seyyid Ali Osmanoğlu:

Bizim vaziyetimiz pek ağırdı. Bizde mektep yok. Hoca yok. Bizde cami yok. Bizler yollar arası yorgun kişilerik. Sizin yardımınız gerek. Hoca olsun, mekteplerimiz olsun, camilerimiz açık olsun. Dinî kitabımız yok. Biz mektep görmedik. Gece karan-

lıkta Kur'an-ı Azimüşşan'ı zorla okuduk. Namaz kılmayı biliriz, ben Bahçesaray'da yaşarım. Tahtalı Camii'de cumaları kıldıran. Adamları celbederim camiye namaz kılmaya. Yaşım 80. İsterim sizlerden ben dinî kitaplar, onları ben okusam halka anlatırım.

Kitabımız yok, yolumuz yok, okul yok. Çocukların dinî bilgileri yok. Mektep olmadığı için evde anan baban söylerler. Lakin mektebimiz yoktur. Onun için bir şey bilmezler. Mektepte dinî bilgi vermezler.

Abdülaziz Kızı Özfiye:

Okul bitirdim. Rus okullarında Tatar dersi veriyorum. Tatarları (her sınıftaki) bir araya toplayıp haftada bir saat onlara da veririm. Kitap yoktur. Tatarca bilmeyenler pek çok. Sürgündeyken dağınık hâlde olduğumuzdan dilimizi de unuttuk.

Mustafa Cemiloğlu:

Bu cami ilk kez bugün ibadete açıldı, 1917'den beri. Camiyi yakın zamanda temizleyeceğiz. Belki görmüşsünüzdür çok kimsenin gözlerinin yaşı aktı. Çok heyecanlıydık. Cemaat azdı ama bayram namazı neşesi ile kılındı. Bu cuma namazı ibadet işleri için okumuş adamlarımız yok.

Derken biri koluma yapışıyor. Dinle beni, diyor. Benim adım Seyyid İbrahim Seyyid Mehmetoğlu, Kırımlıların destanını benden dinle. Dinliyorum:

"Stalin devrinde bütün Kırım yayladı (işgal edildi).

Nice nice sabi sübyan kartlar yaşlar bala (çocuk) gibi manradı (ağladı).

Yer yiğidinin bir malinde (yeryüzünün bir vaktinde) kapılarımız kakıldı. Tursin sapkınlar deyip (kalksın yetişkinler) izlerin kart babamı (büyük babamı) kayıtmaz yolda uzgarladı (dönmez yolda uğurladı).

Maşınalar (arabalar) birbirinin ardından şumulfgadı (çalıştı). Babamın kimge göreşgelsoldatlar uğuldadı.

Sekiz on haramda bir maşınaga yükegenson Poyuz yoluna doğru doğuldadı. Vagonlarınki kapısı sapırdadı.

Sabi sübyan kartlarını yürecikleri kaldıradı (titredi).

Vagonlarga yüklengenson kapılaraga kurt çoklarının saldılar (köpek). Tatarlardan kurtulduk deyip bütün kan yazdılar, Akşam olan gün kona (ola) sabah ola gün doğa.

Gecegündür vagonlarımız Uralgaya yol ala kartlar yaşlar bala çağa (çoluk-çocuk) susuzluktan mağraşa (ağlaşmak) özmek sorup Çasavoyga (Sovyetlere) yalvardım ayı gibi bağıra birinin balası ölgen gece gündüz bağıra öbürgün kart babası ölgen.

O yadıma çağıra, Çasavoyga'dan (Sovyetler) haber geldi. Stansade 5 dakika tehdaycak (durmak) olgenleriniz Stansada çöplüklerde taşlayacak (bırakma) ne olsa da yetip geldik Stansağa Tortmuzlarını bastılar (düdüklerini öttürdüler) şatır şatır (çatır-çatır) vagonlarımız uruldu. Yetie geldi sakkaganklar Al acele vagonlarım aştılar.

Ölgenlerimin birinçetin çöplüklerge attılar. Batar kartlar bu mügülge dayanılmay

Öz özlerini vagonlardan attılar (Vagonlarımız duvarlara) poyuzlarımı tahtaganda ölülerimiz. Yanı yanı mezarlık açtılar. Sabi sübyan hem kartlarım, yaşların Beyday gibi anda manda şaştılar. Ölmeyip kalkan yetip geldi Urallarga (ekmek) ötmek tuzun soramasan Dağlar taşlar etrafında hem kayalar hem de bildik ölüm yakın dağlar taşlar şugulday (kurtlar) dörüleri gece gündüz uğulday bizlerde su yok içmeye imansızlarga köprü yok geçmeye.

May ayında yetie geldik. Urgallarga onbin can yeni yılda hışapkar aldı. Ölmiy kalgan binbir can Salınklarımız yarısı yarı yolda buruldu Sirednazya çöllerinde boyunlarımız uruldu Birza çölünün çölleri tuzluderi anam öldü yüreciğim buzludur.

Babam da yolcudur yoluna kaldaşlarımdan bizleri, kaldık oturup.

Çok kalır mı yetip geldi emrinden.

Elindedir kamçısı şakikat turun sener satkınlerde bağırdı.

Pamozniğin tezgahında çağırdı. Ellerinden tuttular.

Birnikteyin (birlikte) arabaya attılar.

Biri anda diğerininde (birini orda diğerini burada) gettomlarda sattılar

Aylar geçti yıllar geti Gettomlarını koştular. Ağa kardaş birbirini tanımaz.

Nice nice ölümlerden kaytılar (döndüler).

Çok yıllarımın devamında. Çok horlukta bulundular. Soy sağlarının yardımınan sapkanlanlar (saklananlar) ağa kardaş birbirini tanıdılar.

Ey yaşlarınmızın kızlarımız 46 yıl devamında çok güreşte bulunduk. Kısmetü ol du milletime Hansaray'da ezan sesi duyalar."

Destanlarını gözyaşları ve hıçkırıklarla dinleyen cemaat "Elhamdülillah" diyor.

Kenarda cemaati seyreden iki Rus polisi var, ne düşündüklerini merak ediyorum. Sabri Efendi ile birlikte yanlarına gidiyoruz. Daha ben bir şey sormadan Sabri Efendi Rusça bir şeyler söylüyor. Polisler hemen ellerindeki sigaraları yere atıyorlar. Sabri Efendi açıklıyor.

–Oruçluya zarar gelmesin diye, diyor.

Rus polisinin bu itaatkâr hâline şaşırıyorum. Emir alma alışkanlığından mı yoksa saygıdan mı?

–Ezandan ve namazdan rahatsız oldunuz mu, diyorum.

Cevap vermeye fırsat bulamıyor polis. Amirleri ikisini de kollarından tutup yanımdan uzaklaştırıyor.

TAHTALI CAMİİ

Hansaray'ın avlusunda soydaşlarımızla dertleşir, söyleşirken bir münadi:

–Türkiyeli misafirler otobüse binsinler. Gidiyoruz, diye bağırdı.

Saatime baktım. İkindi namazı girmişti.

Tahtalı Camii'nin 80 yaşındaki imamına gidiyoruz. İkindi namazı için camiye ne zaman gideceğimizi soruyoruz.

–Ben sadece cuma namazlarını kıldırırım, diyor.

–O zaman anahtarı verir misiniz, diyoruz.

Caminin anahtarını aldığımız gibi Seyyid Sabri ve Seyyid Mehmed Efendilerle birlikte Tahtalı Camii'ne yollanıyoruz.

Tahtalı Camii, mahalle arasında küçücük bir cami. Cemiloğlu anlatmıştı. Burasını bile almak, ibadete açmak için büyük mücadeleler gerekmiş. Hatta sonunda "Eğer vermezseniz işgal eder zorla alırız." demişler.

Bundan sonradır ki, camiyi müslümanlara teslim etmiş yetkililer. Süratle tamiri yapılmış ve ibadete açılmış. Şimdilik cuma namazları kılınıyor. Diğer beş vakit namazlar cemaatsizlikten kılınamıyormuş.

Seyyid Sabri Efendi caminin kapısını açarken ben de kapı üzerindeki kitabeyi okumaya çalışıyorum.

"Ben Han Sultan Hanım binti elhac Selim Giray Han
Cihanda eyledi bu hayratı ede huda ahırin ukbade
İlahî rahmeti mağfireten eyle elfü ziyade

Ya Rab makamın yüce eyle ahiretde.

Fi sene 1125"

–Taharetim yok, taharetlenecek yeri de yok caminin, diyor. Seyyid Mehmed Efendi. Bakıyor, araştırıyoruz. Hakikaten caminin abdest alacak bir yeri yok.

Abdestli olmadığı için Seyyid Mehmed Efendi dışarıda beklerken biz de içeri giriyoruz. İçerisi mahzun, hüzün dolu.

Bir asra yakın süredir ibadete kapalı ol, sonra da bir gün kilitli kapıların aralansın, yerin bir daha seccadelerle kucaklaşsın, duvarlarına "Allah aşkı ve korkusundan" hıçkıran insanların sesleri sinsin ve sonra Yüce Yaradan'ın emri gereği günde beş defa "kul ile Mevla"nın buluşmalarına müsait bir hâle gel ve fakat vakitler geçtiği gibi, günler de geçsin. Kapını kimse açmasın, perdeni kimse aralamasın, minarende kimse ezanlar okumasın ve bu sefer bunu yasaklayan biri de bulunmasın. Buna rağmen haftada sadece ve sadece bir gün, bir vakit, "Cuma" vakti şenlen. Olacak iş miydi bu? Çekilecek, dayanılabilecek kahır mıydı bu? Reva mıydı.

Seyyid Sabri ile iki rekât, "tahiyyetü'l-mescid" namazını kılarken Allah Resulünden (s.a.s.) firaka (ayrılığa) dayanamayıp inleyen kütük gibi bu Tahtalı Camii'nin tahtalarının da inlediğini vicdanımda hissediyorum. "Cemaatten mahrumum." diyor "Cemaate hasretim. Alınları secdeye varan kullara müştakım. Ne olur." diyor seccadeler "Şu namaz kılmayı bilmeyen ama adı Ahmet, Mehmet olan insanlara çabuk, çok çabuk namazı öğretin. Beni açtılar ama cemaat olmayınca neyleyim. Haftada bir okunan ezanlar yetmez ki…"

–Gel hocam. Gel, diyorum Sabri Efendi'ye.

Beraberce minareye tırmanıyoruz. Bir ben okuyorum ezan-ı Muhammediyi avazım çıktığı kadar, bir de Sabri Efendi okuyor. Çevredeki evlerin kapıları, pencereleri açılıyor. Meraklı bakışlar bizleri süzüyor. Biz devam ediyoruz.

"Allahü Ekber Allahü Ekber
Eşhedüenlâilahe illallah
Eşhedüennemuhammedenresulullah
Hayyaalessalâh
Hayyalelfelâh"

Aşağı iniyoruz. Namaza gelen yok. Felaha, kurtuluşa koşan yok.

Dışarıda abdestsiz olduğu için namaza gelmeyen Seyyid Mehmed Efendi'nin hâline mi yanayım? Kırım'da ibadete açılan bu ilk caminin öksüzlüğüne mi ağlayayım, yoksa, "müslümanım" dediği hâlde alnı bir defacık olsun secdeye varmamış, Rahman'ı tanımamış soydaşlarıma mı yanayım? Yoksa kendi hâlime mi yanayım? Gaflette geçen yıllarıma mı, müslüman kardeşinin ızdırabını duymayan nasır tutmuş vicdanıma mı, hepsine birden uzanamayan kısacık ellerime mi, Allah (c.c.) ve Resûlullah'ı (s.a.s.) anlatamayan dilime mi, ortalığı alev alev saran cehennemi görmeyen gözlerime mi, bu dehşetli tablodan korkup ağarmayan saçlarıma mı, kaybedilen ebedi hayatlar karşısında etkilenmeyip hâlâ çarpan kalbime mi…

Yanabilseydim, kavrulabilseydim hiç döner miydim?

– Namaza duralım, diyor Sabri Efendi.

İkindi namazını Bahçesaray'ın Tahtalı Mescidi'nde yalnız ikimiz kılıyoruz.

Tahtalı Camii'nin bitişiğindeki evin kapısını çalıyor, görüşmek istediğimi söylüyoruz.

–Buyurun, diyor Ukraynalı Rus.

–Adınızı, diyorum.

–Pyotr İvanoviç, diyor. 54 senedir burada yaşıyorum.

–Biraz önce minareden ezan sesleri duydunuz, ezandan rahatsız oluyor musunuz?

–Hayır, diyor başını sallayarak. Memnun oldum. Böyle olmak lazım.

–Hristiyan mısın, Ruslarla müslümanların bir arada yaşayabileceklerine inanıyor musun?

–İnanırım. Doğrusu bu. Böyle yaşamaklar lazımdır. Ben de hristiyanım.

–Komünizm döneminde dininizi yaşayabildiniz mi?

–Stalinlerin zamanında herkes nasıl yaşadıysa biz de öyle yaşadık. Çünkü bizim kiliseye varmaya yol yok idi. Lakin şimdi var.

–Kırımlı müslümanların dönmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

–Kırımlılar buraya mutlaka dönmeli çünkü onların babaları, dedeleri burada. Bu topraklar bu evler hep onların.

Teşekkür ediyor, ayrılıyoruz.

Namaz kılmak için ayrıldığımız heyeti Bahçesaray'da Gaspıralı İsmail'in Hocalık yaptığı Zincirli Medrese'de yakalıyoruz. Zihnimde "heybetli" bir yapı şekilleniyor.

Medresenin bahçesindeki ana kapıdan girerken "Rusça" kitabeye bakıyorum; "Bahçesaray Akıl Hastanesi" yazılı. Bekçi bizleri uyarıyor.

–Aman, diyor. Delilere dikkat edin.

Medrese binasına ulaşana kadar değişik yaşlarda insanı insan yapan en önemli, en kıymetli şey olan "akıl"ı kaybetmiş veya "akli zafiyete" uğramış zavallı insanları görüyoruz. Elimizde olmadan vicdanımızın sızladığını hissediyoruz. Peki, ya aklı yerinde olduğu hâlde aklını kullanmayanlar veya "aklın" sadece ve sadece fâni, geçici ve aldatıcı dünyevi ve bedeni zevklerini tatmin için kullananlara ne demeli.

Şu an merhamet hislerimizi harekete geçiren delilerin "akılları" olmadığı için hesapları da yoktu. Fakat "akıllarını" kullanabilenlerin hesapları var. Aklı ile "kâinatı, dünyayı, eşyayı, insanın mahiyetini araştırmayıp bütün varlığı yoktan var edene ve kendi-

sine şah damarından daha yakın olan yüce Yaratıcı'yı bulamayıp ona yönelmeyenlere" ne demeli.

İçerde, kapısında kilit olan bir türbe var. Önünde "deliler" tabii ihtiyaçlarını gideriyorlar.

–Biz geleceğiz diye kapısını kilitlemişler, diye açıklıyor birisi, Türbe mahalli aslında tuvalet olarak kullanılıyor.

Fatiha okunur mu bu ortamda, diye tereddüt geçiriyorum. Hesap gününün dehşeti üzerimde. Fatihalar okuyor, ruhlarına ithaf ediyoruz.

Biraz ileride Zincirli Medrese… Kapısında dev bir zincir. Cemiloğlu anlatıyor:

"Zincirli Medrese'ye ilme saygı için kapısına zincir asmışlar. Medrese'ye girenler isteseler de istemeseler de ilme, irfana saygının işareti olarak eğilerek girsinler diye fakat bilememişler medeniyetten nasibi olamayan bazı kimselere zincir de para etmiyor gördüğümüz gibi. Bu ilim irfan yuvasını akıl hastanesi yaptılar. Biz, en kısa zamanda buraların bize verilmesini istiyoruz yetkililerden. Geçen sene bunun için yürüyüşler, protestolar yaptık ama şu ana kadar netice alamadık.

Sadece Gaspıralı İsmail'in mezarı üstündeki "domuzhane"yi kaldırabildik."

Gaspıralı İsmail'in mezarına gidiyoruz. Küçük bir açılış töreni düzenlenmiş. Akerdeon hüzünlü parçalar çalmakta. Mezarın başına yamuk bir anıt taş dikmişler. Üzerine de Rusça bir kitabe yerleştirmişler.

Cemiloğlu sözlerini bitiriyor:

"Bizim şimdi iki önemli meselemiz var. Biri ana vatana avdet, diğeri öz eserlerimize sahip çıkmak."

KARASUPAZARI'NA DOĞRU

Kırım Tatar Hanlığı'nın başşehri Bahçesaray'da geçirdiğimiz zaman dilimini ve o güzelim şehri arkada bırakıyoruz. Yolcu yolunda gerek.

–Tekerlek patladı, diyor Seyyid Mehmed Efendi.

Arabadan iniyoruz. Bereket ki tedarikliyiz. Patlayan tekerleği değiştirip yolumuza devam ediyoruz.

Seyyid Sabri Efendi ellerini kaldırarak,

–Ya Rab, diyor. Sana doğru mecburi olarak seyreden bu yolda bizleri de tedarikli kullarından eyle.

–Ama şimdi tedariksiz kaldık, diye cevap veriyor Seyyid Mehmed. Yedek lastiğimiz yok artık. Bir başka lastik patlasa yolda kalırız. İsterseniz "köyüme" gidelim. Hem yedek lastik alırız hem de bir şeyler düzeltiriz.

–Münasiptir, diyorum. Tedariksiz yolculuk olmaz, tehlikelidir.

İnceden yağan yağmuru, buğulu camın arkasından seyrederken düşünüyorum. Bütün nefislerin mecburi olarak uğrayacakları kabir istasyonunu, hastalıkları "yok" farz ederek, şu dünya hayatı denilen yolculukta varılacak yer için hiçbir azık, hazırlık yapmaksızın seyahat eden insanlar ne kadar şanssız, ne kadar gafil. Şu Kırımlıları yurtlarından sürerek perişan eden zalim Sovyetlerin hâkimi Stalin nerede?

–İşte köyüm, diyor Mehmed Efendi.

Yolun iki tarafı da "gül tarlaları" ile dolu.

–Buraya geldikten sonra, vatanda doğan çocuk oldu mu, diyorum.

–Evet, diyor. Kardeşimin iki kızı, Hayriye ve Emine burada, bu topraklarda, “öz vatanda” doğdu.

Kırım toprakları yeniden “gül bitirmeye” başlamıştı. Eminelerin, Ahmedlerin, Mehmedlerin, “Muhammedî” ruhla yeniden boy verdiklerini, filiz saldıklarını görür gibiyim.

Yedek lastiğimizi, iftarlıklarımızı aldıktan sonra “tedarikli” olarak yeniden yola koyuluyoruz.

–Evde abdest de aldım, diyor Mehmed Efendi.

–Hem dünya hem de ahiret bakımından “tedariklerimiz” tamam yani, diye sözü tamamlıyor Seyyid Sabri Efendi.

Yolda iftar ediyoruz. köy ekmeği, taze tuzsuz köy peyniri, “kara helva”dan oluşan iftarlıklarımızı yemeden önce orucumuzu “sünnet” diye bir tutam tuzla bozuyoruz. Akşam namazını da Kebir Camii’nde eda ediyoruz.

Konferansta “Karasupazarı” vilayetinden olduklarını söyleyen birkaç kişiyle tanışmıştım. Beni ısrarla köylerine davet ettiler. 800 kişilik bir Türk köyü imiş bu. Ben de “peki” dedim. Biraz geç kalmıştık ama olsun, söz vermiş, gitmeliydim.

Seyyid Sabri Efendi,

–Ben camide kalayım. Belki teravihe gelen olur, diyor.

–Peki, diyoruz.

Seyyid Mehmed Efendi ile ikimiz Akmescid’e 50 km. uzaklıkta olan Karasupazarı’na yollanıyoruz. Saat 20.30.

Araba da akşam tesbihatını yapıyoruz. Gecenin karanlığında ilerlerken “Subhanallah”, “Elhamdülillah”, “Allahüekber”, “Lailaheillallah” kelimeleri geceyi aydınlatan “nurlar” hükmünde. Direksiyonda Seyyid Mehmed Efendi tesbihatı sadece ağzı ile değil, bütün vücuduyla yapıyor âdeta. Kelimelerin manasını öğrendikçe “bir başka” iştiyakla söylüyor.

Bir ara:

–Bunları iyi öğrenmeliyim, diyor.

–İyi öğrenmeli ve başkalarına da öğretmelisin, diyorum.

–Elham'ı biliyor musun?

–Yok, diyor. Sadece Kulhuvallahü'yü biliyorum. Onu da Sabri Efendi öğretti. Allah razı olsun.

Yol boyunca "Elham'ı" manasıyla birlikte öğrenmeye çalışıyoruz.

Saat 10.00'da Karasupazarı'ndayız. Muşos köyünü soruyoruz. Geçtiniz, diyorlar. Geri dönüyoruz. Bir yol ayrımına geliyoruz. Tabela yok, işaret yok. Hangi yöne gideceğimizi bilemiyoruz. Birisine sormak için bekliyoruz. Bir motosikletli görünüyor. İşaret ediyoruz, durmuyor. Yanımızdan süratini artırarak geçiyor. Korktu zahir. Bir müddet sonra bir araba yanımızda duruyor. Yolumuzu tarif ettikten sonra:

–Dikkat edin, diyor. İleride kesif sis var.

Saat 11.00'e doğru Muşos köyünde Rıza Süleymanoğlu'nun kapısını çalıyoruz.

–Geleceğinizden ümidimizi kestik, onun için yattık, diyor.

İçeri buyur ediyor. On beş dakika sonra haberi alan köylüler odaya doluşuyor. Türkiye'yi, İstanbul'u, Eskişehir'i, İzmir'i, Ankara'yı soruyorlar. Ekonomimizin durumu onları pek ilgilendirmiyor ama Türkiye'nin güçlü olmasından pek kıvanç duyuyorlar. Öz yurtlarına kavuşmanın mutluluğunun büyüklüğünü, bunun yanı sıra sıkıntılarının çokluğunu anlatıyorlar. Dertleri çok, sıkıntıları büyük… Yoksulluk diz boyu. İş bulmakta problem var.

–Bunların hepsi zamanla hâllolur geçer, diyorum. Bizleri bunca sene sonra tekrar "öz yurdunuza" kavuşturan Allah, elbette bu sıkıntılarınızı da giderecektir fakat mühim olan "temelli yurdunuzdaki" durumunuzdur. Ebedi, sonu olmayan hayatımızdaki vaziyetimizdir.

–Öldükten sonra hayat yok, her şey biter, diyor birisi.

İrkiliyorum. Dilimin döndüğü kadar örnekler vererek anlatıyorum. Tohumların toprak altında çürüdükten sonra yeniden canlandıklarını; ana karnında, daracık mekânda nefessiz bir hayatın sona ermesinden sonra yani ana rahmindeki hayat son bulup öldükten sonra, bir başka dünyada farklı bir hayatın, ciğerli, nefesli ve daha güzel bir hayatın başladığını anlatıyorum.

İnsanların da toprağın bağrına tohumlar gibi saçıldığını ve tohumları çürüttükten sonra yeniden dirilten kimsenin en mükemmel yaratığı olan insanı da toprak altında bırakmayacağını ve onu da mutlaka tekrar dirilteceğini ve Kırımlıları yurtlarından, evlerinden süren Stalin'in mutlaka ve mutlaka hesaba çekilip cezasının verileceğini anlatıyorum. Odada hiçbir sıcaklık olmadığı hâlde buram buram terliyorum. Bunları anlatmak benim işim değil. Ya kaş yapayım derken göz çıkarırsam. Ya yanlış bir şey söylersem. Ne kadar arzu eder, isterdim, şu an yanımda bu işin "ehli" insanlar bulunsaydı. Bulunsaydı da gönüllere girseydi. Kırım denen vatanlarına kavuşan bu "aşık" gönüllere "esas, ebedi yurtlarını" anlatıp yüreklerini o "ebedi yurdun" iştiyakıyla doldursaydı.

Anlattıklarımın, odada bulunanların kafalarını karıştırdığı duruş ve tavırlarından belliydi. Sorular sordular. Bildiğim kadarı ile cevapladım. Saat gece yarısından sonra 02.00'yi gösterirken Rabbimin inayetiyle "gönüller" mutmain olmuş, zihinlerdeki "istifhamlar" kaybolmuştu veya bana öyle geldi. Müsaade isteyip vedalaşırken her biri ayrı ayrı söz verdiler, her ay bu gece öğrendiklerini en az üç kişiye daha anlatacak ve onlardan da başkalarına anlatma sözü alacaklardı. Zira bir ömür boyu Allah (c.c.)'dan uzak kalmanın ızdırabını, "O"nu ve kitabını "delicesine" öğrenip bilmeyen ve O'nu tanımayan başka gönüllere de "O'nu ve Resulünü" anlatmakla dindirmek mümkündü.

Seyyid Mehmed Efendi'yi uyku iyice bastırmıştı. Kesif bir sis de yolları kapamıştı. Müsaade istedim. Direksiyona ben geç-

tim. İki metre önümüzü görmek mümkün değildi. Dikkatimi toparlamak ve uykuyu dağıtmak için "Hasbi Rabbi Cellallah, Mafi Kalbi Gayrullah, Nur Muhammed Sallallah, Lailahe illallah, Muhammedurresulullah"ı bağıra bağıra söylemeye başladım. Kırım Yarımadası'nda Allah'ı zikreden başkaları da var mıydı acaba?

Sisin arasından aniden sıyrılıp yanımdan homurdanarak geçen bir kamyon uykumu iyice dağıttı. Seyyid Mehmed Efendi de uyandı. Yolun ortasındaki çoğunlukla silik beyaz şeritleri gözlüyoruz. Bize bir araba çarpar mı? Yoksa bir uçuruma yuvarlanır mıyız? Nerede bende o talih. "O şanı Yüce"yi anlattıktan sonra dönüş yolculuğunda "O"na vasıl olmak. Hadisin işaretiyle "şehid" olmak…

–Bak, diyorum Seyyid Mehmed Efendi. Şu an bir sivil önümüze çıksa, dur dese durur muyuz?

–Hayır durmayız, diyor.

–Peki "milizia" (polis) çıksa durdursa?

–Eee o zaman dururuz tabii, diyor.

Karşımızda bir polis bize "dur" işareti yapıyor. Duruyoruz. Ehliyet, ruhsat istiyor. Veriyoruz. Benim pasaport ve vizemi de istiyor. Yok, diyorum. "Onları otel alıkoydu." o zaman sizleri "gözaltına" almak zorundayız, diyor. Beklerken namaz kılayım, diyorum. Yerler ıslak ve soğuk. Polislere "Karakolda ibadet edebilir miyim?" diyorum. Tabii, diyorlar ve hemen tek odadan müteşekkil karakolu emrime tahsis ediyorlar. Kendileri dışarı çıkıyorlar, telsizden gelen anonslara cevap vermek için sadece ara sıra giriyorlar.

Bir-bir buçuk saat sonra bizi serbest bırakıyorlar. Mehmed Efendi anlattı. Rus polisleri "namaz"la çok ilgilenmişler. İslâm'a ait sorular sormuşlar, Mehmed Efendi verdiği cevapları anlattı. İnanılır gibi değil. Öyle yerinde ve doğru cevaplar ki. Mehmed Efendi "Ben de şaştım." diyor. Rabbim hiç duy-

madığım, bilmediğim şeyler söyletti, diyor. En sonunda Rus polisi, "Söylediklerin güzel şeyler. Peki, o zaman sen niye kılmıyorsun?" demiş. O da onlara, "Eee siz ve komünist düzen bizlere nasıl ibadet edeceğimizi unutturdunuz da ondan." diye cevap vermiş.

–Hatırladın mı Mehmed Efendi, dedim. Sana bir soru sormuştum. Neden "Milizia" olunca duruyoruz, sivil biri olunca durmuyoruz diye.

–Evet, dedi. Hatırladım. Milizia'da dururuz zira o devleti temsil ediyor.

–Aferin, dedim. İşte Allah'ı bilen bir insan da "Bismillahir rahmanirrahim" yani "Allah'ın adıyla başlarım" dedi mi sırtını Allah'a dayamış, onun giydirdiği üniformayı giymiş demektir. Bütün kâinat artık onun emrinde ve ona itaat etmeye hazır. İşte gözünle gördün ve yaşadın. Biz Allah'ın (c.c.) adıyla hareket edince Rus polisi karakolunu da "namaz" için tahsis etti. Senin ağzından da hiç bilmediğin şeyler döküldü.

–Hakikaten yahu, dedi. "Yahşi" şeyler oldu bu gece.

Seher vaktinde Akmescid'deydik.

Ertesi gün hep beraber Gözlev şehrine gittik. Orada Mimar Sinan'ın 1552 yılında yaptığı muhteşem Çifte Minareli Camii'yi geziyoruz. Dışarıdan tabii. Zira burası "Ateizm" müzesi. Bütün kapıları sürmeli, kilitli, içeri giremezsiniz, diyorlar. Bahçesinde mezarlar, mezar taşları. Birinde 1271 tarihi okunabiliyor.

İçeri girmesek de sahanlıkta biz namaz kılıyoruz. Sabri Efendi ile birlikte 2 rekât "cami hakkı" için namaz kılıyoruz. Avuçlarımızı kaldırınca da "rabbimizden" bu şaheser camiyi de bir an önce asli vazifesine döndürmesini niyaz ediyor, sadece caminin içi değil, avlusunun da cemaatle dolup taşmasını diliyoruz.

Oradan mahalle arasında kalmış Tahtalı Camii'ne gidiyoruz. Minaresinde külahı yok. Restore ediliyor. Bayram namazına yetiştirmeye çalışıyorlar.

Akmescid'e dönerken Sabri Efendi rüyasını söylüyor.

–Ah, diyor. Akmescid'e de böyle çifte minareli bir cami gerek. Etrafında da medresesi.

–Allah (c.c.) büyük, diyorum hocam. Belli olmaz. Bakarsın oluvermiş.

ESKİ KIRIM

Bugün Kırım'da son günümüz. Günlerden cuma. Yarın nasipse Türkiye'ye anavatana dönüyoruz. Millî Teşkilat bunun için bu son gün, Kırım'ı tanıtma turları düzenlemiş. Misafirlerin bir kısmı sayfiye şehri Yalta'ya giderken bir kısmı da Eski Kırım'a gidecekti. Ben Eski Kırım'a gitmeyi tercih ettim.

Sabah saat 10.00 sularında bir otobüsle hareket ediyoruz. Akademisyen ağabeyimiz, Cezmi Hoca ve Vakıf Müdürü Kemal Bey de otobüste, seviniyorum. Aynı duyguları paylaşan insanlarla beraber olmak çok güzel.

Fırsatı değerlendireyim, diyorum. Otobüste bulunan hocalarla mülakatlar yapıyorum. Faydalı şeyler anlatıyorlar. Kazanlı serbest yazar Batulla, Zaman için yazacağına söz veriyor. Seviniyorum, fakat başındaki kalpağı sevemiyorum. Niye giyiyorsun denmez ki. Ayıp olur diye susuyorum.

Mihmandarımız arabanın mikrofonundan sesleniyor: "1978'de Sovyetleri protesto gayesiyle kendisini çıra gibi tutuşturup yakan Musa Mehmed'in mezarına geldik. Buyurun inelim. Bir Fatiha okuyup dönelim."

Arabadan iniyoruz. Haçlarla dolu bir Rus mezarlığındayız. Mezarlığın bir köşeciğinde haçlar yok. Bunun yerine mezar taşlarına ayyıldız kazınmış. Alışmadığımız garip bir görüntü. Ateistlerin fotoğraflı, hristiyanların haçlı, müslümanların ayyıldızlı mezarları bir arada. Bu dünyada ne kadar ayrı ve düşmanca yaşasalar da sonunda buluşuyorlar. Gittikleri yer hep aynı.

Milleti için kendisini yakan Musa Mehmed'in mezarı başındayız. İntihar edenlere fatiha okunur mu, diye tereddüt ediyorum. Akademisyen ağabeyimiz: "Okunur." deyince okuyorum fakat nedense içim buruk. Millet için çalışmak Allah'ın emirlerine karşı gelmeyi gerektirmez ki? Yaşasaydı Allah'ı tanıyıp mücadeleye devam etseydi daha iyi değil miydi? Ya bu davranışıyla hem dünyasını hem ahiretini kaybettiyse? Allah (c.c.) taksiratını affetsin, diyorum.

Tekrar yola koyuluyoruz. Ben mülakatlarıma devam ediyorum. Mikrofon meraklıları mikrofonu ele geçirip bir şeyler anlatıyorlar. Duymuyor, işime bakıyorum. "Eski Kırım'a geldik." diyorlar.

İniyoruz. Önce belediyeye, bir salona götürüyorlar. Belediye başkanı şehrin tarihi hakkında bilgi veriyor. Çok eski bir şehirmiş. Moskova'dan daha önemliymiş. Kırımlı soydaşlarımız sorularla başkanı sıkıştırıyorlar. Cuma vakti de iyice yanaştı. Cuma kılabilecek miyiz?

Gidelim, diyorlar.

Minareli bir caminin önünde duruyoruz. Restorasyonu büyük ölçüde tamamlanmış fakat daha ibadete hazır hâle gelmemiş. Eski Kırım şehrinin imamı izahat yapıyor:

–Ramazan Bayramı'nı inşallah burada kılacağız. O zamana yetiştirmeye çalışıyoruz. Az kaldı.

–Cuma namazı, diyorum.

–Bir evimizi mescid hâline getirdik, orada kılacağız.

Caminin arka tarafına geçiyoruz. Her tarafta harabeler, yerde kırık mezar taşları.

–Burası da caminin külliyesi, medresesi imiş, diyor imam.

Gözüm biraz ileride bizi izleyen baba kıza takılıyor.

Küçücük kızın elinde Türk bayrağı var. Sevgiyle tutuyor bayrağı. Gözleri ışıl ışıl. Videoya kaydediyorum bu görüntüyü.

Bir başka Kırımlı beni de kaydet, diyor ve Türk bayrağını öpüyor.

Rus belediye başkanına soruyorum:

–Kırımlı müslümanları göçmen olarak mı görüyorsunuz, yoksa bu yurdun öz sahipleri mi?

–Öz sahipleri, diyor.

–Peki bu sene kaç aileyi belediyenize kaydedeceksiniz?

–On aileyi, diyor.

–Ne kadar "öz sahipleri" olarak gördüğünüz belli, diyorum.

Cevap vermiyor.

Çatısı olmayan yıkılmaya yüz tutmuş sadece üç duvarı ayakta kalmış Baybars Camii'nin kalıntıları içerisindeyiz. İmam anlatıyor:

–Bu cami çok eski ve önemli. Halife Hz. Osman (r.a.)'ın yazdırdığı 4 nüsha Kur'an-ı Kerîm'in bir nüshası o zamanlar bu camiye gönderilmiş. Asırlarca burada muhafaza edilmiş. Bu Kur'an-ı Kerîm Moskova'da müzedeydi. Bir iki sene oldu. Sovyetler onu Kazakistan Müftüsü'ne teslim ettiler.

Hz. Osman'ın (r.a.) gönderdiği Kur'an-ı Kerîm'in muhafaza edildiği fakat kendisinin muhafaza edilmediği Baybars Camii'nin içinde küçük bir tören yapıldı. Akademisyen ağabeyimiz bu cami tamir edilince içine konmak üzere imama Allah (c.c.) ve Muhammed (s.a.s.) yazılı levhalar hediye etti. İmam besmeleyle bunları aldı, öptü ve alnına götürdü.

Bir eve giriyoruz. Bir odasını mescid yapmışlar. 10-15 kişilik bir cemaat var. Ezan okuyup cuma namazını eda ediyoruz. Namazdan sonra Salavat-ı Şerife getirerek musafaha ediyoruz. Akademisyen ağabeyimizin duasıyla da namaz son buluyor.

"Allahım. Kırım'da yaşayan kardeşlerimin sıhhatlerini daim eyle, imanlarını kavi eyle, topraklarını, kazançlarını bereketli eyle, onların başka yerlerde kalmış olan akrabalarının bu öz

yurtlarına yerleşmelerini nasip eyle, onlara acılar tattırma, gönüllerini ferah tut."

Mescidden çıkınca otobüsün yanında pir-i fâni bir ana görüyorum. Yanına sokuluyor soruyorum:

–Adın ne?

–Gülizar.

–Niye geldin buraya?

–Vatanımdır da.

–Vatan ne demek?

–Vatan vatan demek da.

–Dinin nedir?

–Elhamdülillah müslümanım.

–Müslümanlığı bilir misin?

–Ana babadan öğrendiğimi bilirim.

–Namazı, orucu, bilir misin?

–Öğrensek kılarız, bilmirem.

–Elindeki ne?

–Kur'an sûreleri, Allah kelamıdır da.

–Onu bana satar mısın?

–Dünyaları versen de satmam.

KARASUPAZARI VİLAYETİ

Oyalanmadan yola koyuluyoruz. Bir saat sonra Karasupazarı'ndayız. Oruçlu olmayanlar "gazino" lokantaya buyur ediliyor. Kala kala 4 kişi kalıyor oruçlu. Akademisyen ağabeyimiz, Cezmi Hoca, Kemal Bey ve ben. Onlar yemeklerini bitirene kadar bari biraz gezelim, diyoruz.

Tekel olarak çalışan "Magazin" (dükkan)'in önünde kuyruklar var. Mağazaya bakıyoruz. Vitrinlerde sadece turşu var. Buradan alışveriş edebilmek için üç şeye ihtiyaç var: Para, kupon ve tulon (o bölgede yaşadığını gösterir belge) Kırımlı Türkler de tulon bulamadığı için bu magazinlerden pek alışveriş edemiyorlar.

Magazinin önünde dilenci kılıklı kadınlar çömelmiş bir şeyler satıyorlar. Özellikle ay çekirdeği. Yaklaşıyor ve soruyorum:

–Türk müsünüz?

–Müslümansız (müslümanız), diyorlar.

Diğerine soruyorum:

–Evet, müslümanım, diyorlar.

–Bu seyyar satıcı kadınların tamamı Türk mü, diyorum.

–He, diyorlar.

–Ah anam, diye inliyor yüreğim. Ah anam. Seni ne hâllere düşürmüşler.

Karasupazarı Mescidi'ndeyiz. Tek katlı 20 metrekarelik bir oda. Duvarlar hep iki minareli, kubbeli cami çizimleriyle dolu.

–Proje yarışması tertip ettik, diyor cami imamı Seyyid Ahmed. Kırımlının gönlünde yatan camiler işte bunlar, diyor.

Namaz kıldıktan sonra soruyorum.

–Türkiye'den bir isteğiniz var mı?

–Türkiye'de ağam var, diyor.

Müsaade istiyor ayrılıyoruz.

Seyahatin bütün yorgunluğunu sırtımda taşıdığımı hissediyorum.

Hep beraber bir kitapçıya gidiyoruz. Bir hayli harita aldığımız hâlde ödediğimiz para çok komik. Sadece 200 TL. civarında. Bir iktisat profesörü olan akademisyen ağabeyimiz:

–Sovyetlerin niye battığı belli, diyor.

İki saat dolaşıyoruz. Yemeklerini yemişler, bizi bekliyorlardır diye akademisyen ağabeyimiz huzursuz. Ayıp olur, diyor bekletmeyelim.

Otobüsün yanına varıyoruz. Gazinodan çıkan gelen yok. Otobüs kilitli. Pencerelerden gürültülü müzik sesleri geliyor. Ayakta duracak mecalimiz yok. İçeride konser var, diyor birisi. İsterseniz sizi götüreyim. Ayakta durmama oturma gayesiyle "peki" diyoruz.

İçerisi tam tımarhane. Pop mu rock mı bir şeyler tam gaz çalınıyor. Kulaklar sağır olacak. Girdiğimize pişman olarak hemen çıkıyoruz. Birazdan diğerleri de geliyor.

–Millî kütüphaneye gidiyoruz, diyorlar.

Millî kütüphane dedikleri iki katlı bir ev. Bine yakın kitap var. Çay kahve faslından sonra bizleri bir duvarın önüne götürüyorlar.

–Burası eski Karasupazarı Kapalıçarşı'sından geriye kalan tek hatıra, diyorlar.

Mübarek Ramazan gününde eski ecdad yadigârları ile gururlanıp atalarımın dininden, hak yoldan uzak yaşamak. İçim bomboş. Duygularım körelmiş: Hiçbir şey hissedemiyorum.

Akmescid'e doğru yola koyulduğumuzda otobüsün arkasına geçiyor, bir köşeye siniyorum. Cebimden küçük Kur'an-ı Kerîm'imi çıkarıp okuyorum. Kur'an-ı Azimüşşan'ın nurları, kararan ruhumu aydınlatıyor.

Akmescid'de Moskova Oteli'ne vardığımızda saat 6.30 idi. Teşkilatın kültür kolu başkanı İsmet Bey beni görünce:

–Çabuk, dedi. Akmescid Belediye Başkanı saat 7.00'de sizleri bekliyor.

Kırım Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı ve eski bakanlardan Ahmed İhsan Kırımlı ile birlikte Belediye Sarayı'na gittik. Hararetle karşıladılar. Bir de bizlere "sürpriz" hazırlamışlardı.

"İftar sofrası."

Meyve, kurabiye, kola ve sudan oluşan bir iftar sofrası.

–Gazetemiz aracılığıyla Türk halkına mesajınız var mı?

–Daha çok dostluk, daha çok işbirliği. İki komşu ülkeyiz.

Bana bugünün hatırası olarak Akmescid'i tanıtan albüm ve plakalardan oluşan bir hediye paketi verdiler.

Görüşme masasında üç bayrak vardı: Türk, Rus ve Kırım Hanlığı'nın bayrakları.

Görüşme yarım saatte biteceğine uzadı. Ahmed İhsan Kırımlı'nın anlattığı fıkralar vakti süratlendirdi. Akşam namazı tehlikeye girmişti. Namaz kılmak için müsaade istedim. Derhâl başkanın odasını tahsis ettiler.

Namazdan sonra başkan yardımcısı kulağıma eğilerek:

–Biraz likör ikram etsek misafirlere olur mu, diye sordu.

–Aman. Zinhar dedim. Büyük saygısızlık olur.

–Bilmediğim için sordum, dedi.

O gece toplantıda sadece su ve kola içildi.

Saat 9.00'da biten toplantıdan sonra ben doğruca Kebir Camii'ne gittim. Bir hafta bitmişti. Bu, son gecemizdi.

BİTİRİRKEN

Bu akşam İstanbul'da, evime giderken 18 yaşında Kastamonulu bir gençle tanıştım. Adı Hayri idi. Kırım'dan kalan alışkanlıkla olsa gerek:

–Allah'ı biliyor musun, dedim.

–Bilirim ağabey dedi, "o" peygamberdir.

–Peygamber olan kim, dedim hayretle,

–Allah.

Sorularıma devam edince Fatiha suresini bilmediğini gördüm. Bir an kendimi yine Kırım'da zannettim. Komünist idare altında "Allah'ı, peygamberi" bilmeyen, tanımayan insanların arasına döndüğüm kanaatine kapıldım. Buna da bir namaz hocası, dedim. Baktım yanımda yoktu.

Kırım'dan dönerken oranın namaz kılmayan, oruç tutmayan, kısacası dinini hiç tanımayan insanları beni kahretmişti. Oradaki insanlar bütün bunlara rağmen kendilerini müslüman olarak tanımlıyor ve öğretildiği takdirde dinlerini yaşayacaklarını ifade ediyorlardı. Yıllarca kominist rejim altında dinlerini öğrenememelerini açıklayabiliyordum ama Türkiye'de yaşayan bu gencin, dininden bu kadar uzak olmasını aklım almıyordu. Allah insanımıza dinini hakkıyla öğrenmek ve yaşamak nasip etsin. Amin.